

**НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ УКРАЇНИ
«КИЇВСЬКИЙ ПОЛІТЕХНІЧНИЙ ІНСТИТУТ імені ІГОРЯ
СІКОРСЬКОГО»**

Факультет лінгвістики

Кафедра теорії, практики та перекладу німецької мови

«На правах рукопису»

УДК 811.112.2

«До захисту допущено»

Завідувач кафедри

_____ Г.Л. Лисенко

«___» _____ 20__ р.

МАГІСТЕРСЬКА ДИСЕРТАЦІЯ

на здобуття ступеня магістра

зі спеціальності 035 « Філологія»

**на тему: «Прислів'я та приказки з гендерним компонентом
у сучасній німецькій мові»**

Виконала: студентка 6 курсу, групи ЛН-91 мп

Грабійчук Мар'яна Вікторівна

Науковий керівник:

доц. каф. ТППНМ, к. філол. н., доц. Лазебна О.А.

Рецензент:

доц. каф. ТППАМ, к. філол. н., доц. Волошук І.П.

Засвідчую, що у цій магістерській
дисертації немає запозичень з
праць інших авторів без
відповідних посилань
Студентка Грабійчук М.В.

Київ 2020

Національний технічний університет України
«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»
Факультет лінгвістики
Кафедра теорії, практики та перекладу німецької мови

Рівень вищої освіти – другий (магістерський)

Спеціальність (спеціалізація) – 035 Філологія (035.043 Германські мови та літератури (переклад включно), перша – німецька)

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри

_____ Г.Л. Лисенко

«__» _____ 20__ р.

ЗАВДАННЯ
на магістерську дисертацію
студенту Грабійчук Мар'яні Вікторівні

1. Тема дисертації «Прислів'я та приказки з гендерним компонентом у сучасній німецькій мові», науковий керівник дисертації: Лазебна Олена Анатоліївна, доц. каф. теорії, практики та перекладу німецької мови, к. філол. н., доц., затверджені наказом по університету від 29.10.2020 № наказу 3165

2. Термін подання студентом дисертації: 27.11.2020.

3. Об'єкт дослідження: прислів'я та приказки як засоби вираження гендерних стереотипів.

4. Предмет дослідження: лінгвостилістичні характеристики вербальних способів відображення гендерних стереотипів у різних видах фольклорних текстів (прислів'я та приказки).

5. Перелік завдань, які потрібно розробити:

- 1) Виявити різні підходи до визначення змісту та ознак поняття «гендер» в рамках лінгвістичної гендерології;

- 2) Визначити корпус прислів'їв та приказок, які містять гендерний компонент, у сучасній німецькій мові;
- 3) Виявити групи стереотипів гендерно-рольової сфери на матеріалі текстів німецького фольклору;
- 4) Здійснити типологію гендерних маркерів на матеріалі емпіричного наукового знання;
- 5) Описати практичну спрямованість досліджень гендерних відмінностей мови чоловіків та жінок із урахуванням їх ознак у мовознавстві;
- 6) Здійснити аналіз результатів дослідження гендерного компоненту у німецьких прислів'ях та приказках;
- 7) Здійснити класифікацію німецьких прислів'їв та приказок за індивідуально-особистісними ознаками представників протилежних статей.

6. Орієнтовний перелік ілюстративного матеріалу: 85 джерел, зокрема словники прислів'їв та приказок німецької мови.

7. Орієнтовний перелік публікацій: тези у всеукраїнській конференції та стаття у фаховому науковому журналі.

8. Дата видачі завдання: жовтень 2019

Календарний план

№ з/п	Назва етапів виконання магістерської дисертації	Строк виконання етапів магістерської дисертації	Примітка
1	План. Теоретична частина (1 розділ)	28.01.2020	вик.
2	2 Розділ	05.10.2020 – 30.10.2020	вик.
3	Чернетка роботи	01.11.2020 – 15.11.2020	вик.

4	Робота готова до остаточної перевірки на плагіат та пишеться відгук наукового керівника	16.11.2020 – 26.11.2020	вик.
5	Зшита робота знаходиться на кафедрі	27.11.2020	вик.

Студентка

Науковий керівник дисертації

М.В. Грабійчук

О.А. Лазебна

РЕФЕРАТ

Магістерська дисертація складається зі вступу, двох розділів, висновків до кожного з них, загальних висновків, списку використаної літератури, який налічує 86 джерел. Загальний обсяг роботи складає 88 сторінок.

Термін "гендер" наразі використовується в різних сферах суспільства. У лінгвістиці слово "гендер" вперше описувало гендерну чи граматичну стать в англійській мові - відмінність за ознаками представників чоловічої, жіночої та та середньої статей. У науковій мові "гендер" використовується для позначення соціальної статі.

Гендерна лінгвістика лінгвістично стосується зв'язку між мовою та гендерною ознакою і поділяється на системне та прагматично орієнтоване мовлення.

Актуальність теми роботи зумовлена необхідністю звернення до вивчення гендерних стереотипів, відображених у прислів'ях та приказках, в рамках інтегрованого антропоцентричного підходу до дослідження лінгвістичної експлікації гендеру. Дослідження спрямовано на аналіз проблеми мовної об'єктивації гендерних стереотипів, що містяться у різних видах текстового фольклору.

Об'єктом дослідження є прислів'я та приказки як засоби вираження гендерних стереотипів.

Предметом дослідження слугують лінгвостилістичні характеристики вербальних способів відображення гендерних стереотипів у різних видах фольклорних текстів (прислів'я та приказки).

Мета роботи полягає у здійсненні лінгвостилістичного аналізу вербальних способів відображення гендерних стереотипів у фольклорі німецького народу.

Досягнення поставленої мети передбачає вирішення таких **завдань**:

- 1) Виявити різні підходи до визначення змісту та ознак поняття «гендер» в рамках лінгвістичної гендерології;

- 2) Визначити корпус прислів'їв та приказок, які містять гендерний компонент, у сучасній німецькій мові;
- 3) Виявити групи стереотипів гендерно-рольової сфери на матеріалі текстів німецького фольклору;
- 4) Здійснити типологію гендерних маркерів на матеріалі емпіричного наукового знання;
- 5) Описати практичну спрямованість досліджень гендерних відмінностей мови чоловіків та жінок із урахуванням їх ознак у мовознавстві;
- 6) Здійснити аналіз результатів дослідження гендерного компоненту у німецьких прислів'ях та приказках;
- 7) Здійснити класифікацію німецьких прислів'їв та приказок за індивідуально-особистісними ознаками представників протилежних статей.

Наукова новизна роботи полягає в комплексному дослідженні, по-перше, до розгляду поняття «гендер» у сучасному мовознавстві. По-друге, дослідження особливостей гендерних стереотипів набуває якісно нового значення на тлі концептуального аналізу поля маскулінних і фемінних актантів.

Практичне значення здобутих результатів полягає у тому, що дисертація збагачує дослідницький досвід сучасної германістики новими знаннями про поняття «гендеру» у сучасному мовознавстві та аналізі гендерного компоненту у німецьких прислів'ях та приказках.

Матеріалом дослідження є німецькі прислів'я та приказки з гендерним компонентом.

Методи дослідження. У роботі застосовано загальнонаукові (аналіз, синтез, індукція, дедукція, узагальнення) та власне лінгвістичні методи. За допомогою методу суцільної вибірки були виокремлені одиниці аналізу. Описовий метод дозволив здійснити таксономію та інтерпретацію поняття «гендер» у мовознавстві. Контекстуальний метод сприяв визначенню лінгвальних і позалінгвальних особливостей мовних одиниць; кількісний

аналіз – у встановленні частотності застосування перекладацьких трансформацій.

Публікації. Основні положення і результати дисертаційного дослідження висвітлено в 2 публікаціях, з яких: 1 стаття у науковому виданні, індексованому у наукометричній базі COPERNICUS в Україні, 1 – у збірнику матеріалів всеукраїнських науково-практичних конференцій.

Ключові слова: : *гендерна лінгвістика, мовна комунікація, гендерні стереотипи, мовна поведінка, комунікативна асиметрія.*

ABSTRAKT

Die Masterarbeit besteht aus einer Einleitung, zwei Abschnitten, Schlussforderungen zu jedem von ihnen, allgemeinen Schlussforderungen und einer Rezerenzliste mit 86 Quellen. Die Arbeitsgesamtanzahl beträgt 93 Seiten.

Der Begriff „Geschlecht“ wird derzeit in verschiedenen Bereichen der Gesellschaft verwendet. In der Linguistik war das Wort „Geschlecht“ das erste, das das genderische oder grammatische Geschlecht auf Englisch beschrieb – den Unterschied in den Merkmalen von Männern und Frauen. In der wissenschaftlichen Sprache wird „Geschlecht verwendet“, um soziales Geschlecht zu bezeichnen.

Die Genderlinguistik ist sprachlich mit der Beziehung zwischen Sprache und Geschlecht verbunden und in systematische und pragmatisch orientierte Sprache unterteilt.

Die Aktualität des Themas der Arbeit beruht auf der Notwendigkeit, die Untersuchung von Geschlechtsstereotypen, die sich in Sprichwörtern und Sprüchen widerspiegeln, im Rahmen eines integrierten anthropozentrischen Ansatzes zur Untersuchung der sprachlichen Erklärung des Geschlechts anzusprechen. Die Forschung zielt darauf ab, das Problem der sprachlichen Objektivierung von Geschlechtsstereotypen zu analysieren, die in verschiedenen Arten von Textfolklore enthalten sind.

Objekt der Studie ist die deutsche Folklore als Mittel zur sprachlichen Objektivierung von Geschlechtsstereotypen.

Gegenstand der Studie sind sprachlich-stilistische Merkmale verbaler Formen der Reflexion von Geschlechtsstereotypen in verschiedenen Arten von Folkloertexten (Sprichwörter und Sprüche).

Ziel der Arbeit – sprachlich-stilistische Analyse verbaler Wege zur Reflexion von Genderstereotypen in der Folklore des deutschen Volkes.

Um das Ziel der Diplomarbeit zu erreichen, wurden solche **Aufgaben** bestimmt:

1. Ermittlung verschiedener Ansätze zur Definition des Inhalts und der Merkmale des Begriffs "Geschlecht" im Rahmen sprachlicher Geschlechterstudien
- Nachweis eines hohen Grads an Stereotypisierung von Folkloertexten.

2. Definition von Körper von Sprichwörtern und Sprüchen, die eine Geschlechtskomponente im modernen Deutsch enthalten.
3. Identifizierung der Gruppen von Stereotypen der Geschlechtsrolle auf dem Material von Texten der deutschen Folklore.
4. Implementierung der Typologie von Gender-Markern auf dem Material empirischer wissenschaftlicher Erkenntnisse.
5. Beschreibung der praktischen Ausrichtung der Forschung zu geschlechtsspezifischen Unterschieden in der Sprache von Männern und Frauen unter Berücksichtigung ihrer sprachwissenschaftlichen Merkmale.
6. Analyse der Ergebnisse der Untersuchung der Geschlechtskomponente in deutschen Sprichwörtern und Sprüchen.
7. Deutsche Sprichwörter und Sprüche anhand individueller und persönlicher Merkmale des anderen Geschlechts zu klassifizieren.

Die wissenschaftliche **Novität** der Arbeit liegt in einer umfassenden Studie, in der zunächst das Konzept der „Geschlechts“ in der modernen Linguistik betrachtet wird. Zweitens erhält die Untersuchung von Geschlechterstereotypen vor dem Hintergrund der konzeptuellen Analyse des Feldes männlicher und weiblicher Akteure eine qualitativ neue Bedeutung.

Die praktische Bedeutung der erzielten Ergebnisse besteht darin, dass die Studie die Forschungserfahrungen der modernen Germanistik mit neuen Erkenntnissen über das Konzept des „Geschlechts“ in der modernen Linguistik und der Geschlechtskomponente in deutschen Sprichwörtern und Sprüchen bereichert.

Das Material der Forschung sind deutsche Sprichwörter und Sprüche.

Forschungsmethoden. In der Arbeit werden allgemeine wissenschaftliche und sprachliche Methoden verwendet. Die deskriptive Methode ermöglichte die Taxonomie und Interpretation des Begriffs „Geschlecht“ in der Linguistik. Die kontextbezogene Methode half dabei, die sprachlichen und extralingualen Merkmale von Spracheinheiten zu bestimmen, quantitative Analyse - zur Ermittlung der Häufigkeit der Anwendung von Translationstransformationen.

Veröffentlichungen. Die wichtigsten Bestimmungen und Ergebnisse der Forschung werden in 2 Veröffentlichungen behandelt, von denen: 1 Artikel in einer wissenschaftlichen Veröffentlichung, die in der wissenschaftlich-geometrischen COPERNICUS in der Ukraine indexiert ist, 1 - in der Sammlung von Materialien allukrainischer wissenschaftlich-praktischer Konferenzen.

Schlüsselwörter: Genderlinguistik, Sprachkommunikation, Geschlechtsstereotypen, Sprachverhalten, kommunikative Asymmetrie.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	9
РОЗДІЛ І. ДОСЛІДЖЕННЯ ГЕНДЕРНИХ СТЕРЕОТИПІВ З ПОЗИЦІЇ КОГНІТИВНОЇ ТА ГЕНДЕРНОЇ ЛІНГВІСТИКИ	13
1.1 Різні підходи до визначення поняття «гендер».....	13
1.2 Гендерні стереотипи німецького народу.....	20
Висновки до розділу І.....	33
РОЗДІЛ ІІ. ЛІНГВОСТИЛІСТИЧНИЙ АНАЛІЗ ВЕРБАЛЬНИХ СПОСОБІВ ВІДОБРАЖЕННЯ ГЕНДЕРНИХ СТЕРЕОТИПІВ У ФОЛЬКЛОРІ НІМЕЦЬКОГО НАРОДУ.....	36
2.1 Лексичний і граматичний компоненти гендерного характеру.....	36
2.2 Практична спрямованість досліджень гендерних відмінностей мови чоловіків та жінок із урахуванням їх ознак у мовознавстві	41
2.3 Аналіз результатів комплексного вивчення гендерного компоненту у німецьких прислів'ях та приказках.....	56
Висновки до розділу ІІ.....	74
ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ.....	77
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	80
ДОДАТКИ.....	88

ВСТУП

Дослідницький характер сьогодення у студіях семантики характеризується розширенням дослідницької парадигми – як структурної, так і когнітивної, що є результатом її антропологічного характеру: мова в першу чергу розглядається як глибокий світ соціуму з певною системою цінностей та надбань, а не лише як об'єктивно існуюча система.

Новий підхід, який знайшов своє відображення стосовно розуміння процесів категоризації, заперечення факторів об'єктивної істини, інтерес до понять суб'єктивного, розвиток нових теорій дослідження особи призвели до розгляду та трактування нових наукових принципів щодо вивчення категорії «стать», що раніше мала значення лише як біологічно детермінована, яку називають словами «чоловік» і «жінка». Проте існує одна з найважливіших характеристик людини, яка зорієнтована на соціальний, культурний а когнітивний підхід стосовно питань мовлення - соціокультурна стать.

Для дослідження широкого спектру понять стосовно людської особистості та статі виникла вагома необхідність у використанні та застосуванні нової та маловідомої термінології. Це слугувало вагомою причиною виникнення такого поняття як «гендер» та введення його до наукової парадигми, який трактується як феномен, який зумовлений та відтворений соціально, та слугує параметром особистості, що відбивається у мові. Зважаючи на подані факти, гендер розглядається як термін та вимір дослідження у багатьох науках, зокрема у лінгвістиці.

Т.Ф. Семашко зауважує, що «до сучасної лінгвістичної парадигми термін «гендер» прийшов зі сфери соціальних наук набагато пізніше, ніж в інші гуманітарні науки, тоді коли гендерні дослідження отримали статус міждисциплінарного напрямку. Спочатку роботи в цій галузі виникли на Заході, і перші системні описи чоловічих і жіночих особливостей мови і мовлення були зроблені на базі мов германської та романської мовних груп. Сьогодні цей процес відбувається настільки стрімко, що зараз із впевненістю можна говорити про появу ще однієї галузі вітчизняного мовознавства –

лінгвістичної гендерології або гендерної лінгвістики. Хоча термін «гендер» визнається більшістю дослідників, існує ряд труднощів, що зумовлені відносною новизною цього поняття і рядом його особливостей:

- термін «гендер» виник в англomовному просторі і є англійським омонімом граматичної категорії роду;
- ряд дослідників, аналізуючи статерольову диференціацію суспільства і пов'язані з нею процеси, оперують старими термінами, включаючи, однак, у свої міркування положення про соціальну і культурну значимість статі;
- у багатьох працях поняття «стать» і «гендер» використовуються паралельно;
- неточності виникають у залежності від мови, якою написано дослідження, а також при перекладі іншомовних робіт на українську мову;
- при виборі термінології має значення концептуальна позиція автора» [10, с. 166-167].

Актуальність теми роботи зумовлена необхідністю звернення до вивчення гендерних стереотипів, відображених у прислів'ях та приказках, в рамках інтегрованого антропоцентричного підходу до дослідження лінгвістичної експлікації гендеру. Дослідження спрямовано на аналіз проблеми мовної об'єктивації гендерних стереотипів, що містяться у різних видах текстового фольклору.

Мета дослідження полягає у здійсненні лінгвостилістичного і концептуального аналізів вербальних способів відображення гендерних стереотипів у фольклорі німецького народу.

Поставлена мета передбачає розв'язання наступних **завдань**:

- 1) Виявити різні підходи до визначення змісту та ознак поняття «гендер» в рамках лінгвістичної гендерології;
- 2) Визначити корпус прислів'їв та приказок, які містять гендерний компонент, у сучасній німецькій мові;
- 3) Виявити групи стереотипів гендерно-рольової сфери на матеріалі текстів німецького фольклору;

- 4) Здійснити типологію гендерних маркерів на матеріалі емпіричного наукового знання;
- 5) Описати практичну спрямованість досліджень гендерних відмінностей мови чоловіків та жінок із урахуванням їх ознак у мовознавстві;
- 6) Здійснити аналіз результатів дослідження гендерного компонента у німецьких прислів'ях та приказках;
- 7) Здійснити класифікацію німецьких прислів'їв та приказок за індивідуально-особистісними ознаками представників протилежних статей.

Об'єктом дослідження слугують прислів'я та приказки як засоби вираження гендерних стереотипів, а **предметом** – лінгвостилістичні характеристики вербальних способів відображення гендерних стереотипів у різних видах фольклорних текстів (прислів'я та приказки).

Методи дослідження. Методика дослідження визначена завданнями, матеріалом та спрямованістю роботи і має комплексний характер. У роботі використовуються структурно-семантичний метод, метод суцільної вибірки, а також компонентний, контекстуальний, кількісний і якісний аналіз.

Методологічними засадами роботи є положення сучасної когнітивної лінгвістики та лінгвістичної гендерології.

Наукова новизна дослідження полягає у широкому системному підході до розгляду поняття «гендер», «гендерна лінгвістика», «спектри чоловічого та жіночого мовлення», «гендерологія» у мовознавстві сьогодення. Як супутній аспект, дослідження особливостей гендерних стереотипів та фемінної та маскулінної мови набуває якісно нового та глибокого значення на тлі концептуального аналізу. Всебічний аналіз гендерних стереотипів на матеріалі декількох видів фольклорних текстів відкриває нові напрями лінгвістичного та міждисциплінарного дослідження у сфері гендерології.

Матеріалом дослідження слугують 150 прислів'їв та приказок сучасної німецької мови, дібраних методом суцільної вибірки з 3 словників

(Бойко Н. В. Deutsche Sprichwörter und sprichwörtliche Redensarten німецькі прислів'я та приказки; Кудіна, О. Ф. Перлини народної мудрості = Die Parlen der Volksweisheit; Шалагіна В. К. Немецкие пословицы и поговорки).

Апробація результатів дослідження та публікації. Основні положення і результати дисертаційного дослідження висвітлено в 2 публікаціях, з яких: 1 стаття у науковому виданні, індексованому у наукометричній базі COPENICUS в Україні, 1 – у збірнику матеріалів всеукраїнських науково-практичних конференцій.

Структура роботи: Робота складається з двох розділів із висновками до кожного з них, загальних висновків, у яких викладено результати проведеного дослідження, сформульовано його основні висновки й окреслено можливі перспективи подальших досліджень, списку використаної літератури. Обсяг магістерської роботи разом з бібліографією складає 88 сторінок: основний текст – 80 сторінок.

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми дослідження, визначаються об'єкт, предмет, мета, завдання та методи дослідження, окреслено емпіричний матеріал.

У **першому** розділі розглянуто поняття «гендер» у сучасному мовознавстві, визначено гендерні стереотипи німецького народу.

Другий розділ курсової роботи присвячено ґрунтовному аналізу та розподілу за гендерним показником фольклорної спадщини сучасної німецької мови як джерелу гендерних стереотипів; визначено лексичні і граматичні компоненти гендерного характеру; виявлено гендерні відмінності; проведено аналіз результатів у сфері дослідження гендерного компоненту у німецьких прислів'ях та приказках.

У **загальних висновках** підбиваються загальні підсумки проведеного дослідження.

РОЗДІЛ І. ПОНЯТТЯ «ГЕНДЕР» У СУЧАСНОМУ МОВОЗНАВСТВІ

1.1 Різні підходи до визначення поняття «гендер»

Останні десятиліття у науці мовознавчого спрямування характеризуються переходом від лінгвістики динамічної, змістовної, структурної, до антропоцентричного мовознавства, що здійснює дослідження мовних явищ у тісному взаємозв'язку з людиною, її мисленням та діяльністю у сфері духовної практики.

Вагомій уваги та значення набувають слова, що належать Ю. Караулову, що були сказані понад 16 років тому, проте не втратили своєї актуальності до нашого часу. Цитуючи слова науковця можна сказати, що, парадигма антропоцентричної лінгвістики існує та посідає вагому роль у ракурсі міждисциплінарної взаємодії з психологією людини, теорією міжкультурної та суспільної комунікації, етнологією, культурологією суспільної діяльності, соціологією, когнітологією, семіотикою. І в цьому виявляється глибоке та вагоме бачення того, що відбулося та відбувається у наш час з мовою та світом, який інтерпретований та докорінно змінений людським фактором. І головне в аспекті цього бачення – людина як найвища цінність і свобода як основний чинник її існування [38].

У попередній нашій праці [23, с.369-372], присвяченій вивченню поняття «гендер» у сучасній науковій парадигмі, стверджувалось, що «одними з основних соціолінгвістичних перемінних прийнято вважати гендерні відмінності у мові. Основним чином з 80-х років двадцятого століття вагома увага та інтерес приділяються поняттю «гендеру» у лінгвістиці». Глибоку увагу стосовно питань гендерної проблематики, яка зорієнтована на лінгвістику, ми можемо спостерігати на матеріалі праць Ф. С. Бацевича, М. В. Холода, О. І. Горошко, автора праць, в яких простежується психолінгвістичний характер, з проблем гендерно маркованої мовної свідомості російськомовного населення України [3].

Як справедливо зазначає Т. Ф. Семашко, «до появи нового терміна лінгвістика не ігнорувала вживання в мові поняття «стать». Дані з галузі соціальної психології свідчать про те, що люди розпізнають один одного в першу чергу за статтю і лише пізніше виділяють інші соціобіографічні характеристики особистості, такі, як вік, расова належність, місце народження, поведінка тощо» [10, с. 167].

Поняття «стать» трактується як сукупності так званих особливостей анатомічно-біологічного спрямування, на противагу даному поняттю до сфери соціологічних досліджень було введено поняття гендеру з метою позначення соціокультурного конструкта, який суспільство “надбудовує” над фізіологічною реальністю. Конструювання гендерних відмінностей відбувається через певну систему соціалізації (яка виховує різні навички і психологічні якості у представників різних статей), розподіл праці між чоловіками і жінками і прийняті у суспільстві культурні норми, ролі і стереотипи. Гендерні норми та ролі в кожному суспільстві унікальні та різні, та не є стандартними та не мають так званого універсального змісту. У цьому сенсі бути представником чоловічої чи жіночої статі зовсім не означає мати певні якості, які були закладені природою; це означає підкорятися певним стандартам, які вибудовані суспільством (наприклад, носити спідницю, якщо ти житель Шотландії, або штанці – якщо ти узбечка).

Мовознавиця Т. Ф. Семашко повідомляє, що «розмежування і відмінності між поняттями «стать» і «гендер» були чітко окреслені після виходу у світ роботи Роді Унгер «Про перевизначення понять «стать» та «гендер». У своєму дослідженні автор пропонує використовувати слово «стать» тільки для визначення біологічного статевого розмежування. Використання ж терміна «гендер» передбачається для опису соціальних, культурних, психологічних аспектів, які можна співвіднести з рисами, нормами, стереотипами і ролями, що вважаються характерними або бажаними для тих, кого суспільство вважає чоловіками або жінками [10, с. 167].

Незважаючи на велику кількість трактувань, які подаються мовознавцями стосовно поняття «гендер», ми прослідковуємо певні труднощі, які пов'язані з новизною представленого поняття:

- термін «gender» перекладається з англійської як «стать», хоча правильніше «рід», а, більш точніше, як «граматична категорія роду. Натомість «sex» означає також «стать», але у людській свідомості конотується тільки як поведінка в момент любовної гри. Тож, щоб зняти стійкі асоціації при використанні слова «секс», наукове співтовариство ввело у дослідницьке поле поняття «гендер»;
- деякі вчені, здійснюючи розподіл суспільства за статевими та рольовими ознаками, надають перевагу використанню застарілих термінів, враховуючи соціальну і культурну значущість статі;
- у багатьох працях поняття «стать» і «гендер» мають суміжні значення та використовуються дослідниками одночасно;
- при виборі термінології має значення концептуальна позиція автора [70, с.35].

Спостереження показують, що у літературі українською мовою, яка зорієнтована на певну та визначену категорію, використовуються замість поняття «гендер» його деривати: «гендерні дослідження біологічної та соціальної статі», «гендерні аспекти», «гендерні відносини представників феміної та маскулінної сфери», «гендеристи», «гендерологія» та ін.

Підходячи до проблеми відмінностей у мовленні чоловіків та жінок із погляду теорії мовної особистості (поняття «мовна особистість» може стосуватись як окремо взятого представника, так і групи людей, що є носіями однієї мовної картини світу) та враховуючи соціальну спрямованість та обґрунтованість цих відмінностей, ми пропонуємо під терміном «гендер» розуміти культурно-визначені, динамічні, чітко регламентовані соціальні характеристики чоловіків та жінок – носіїв протилежних картин світу, які реконструюються та набувають унікальності в основних своїх рисах на основі базових мовних засобів як писемного, так і усного мовлення.

Л.Ніколсон, наприклад, наголошує на тому, що необхідне вживання та широке використання терміна «гендер» (з грецької «genos», яке значає «матеріальний носій спадковості», «походження»), на відміну від традиційного — «стать» як самостійної категорії, адже відмінності між чоловічим і жіночим мають не лише природне, а й соціальне походження.

У роботі С. Павличко «Фемінізм» [61] зазначається, що в еволюції поняття «гендер» (від жіночих досліджень до власне гендерних) можна виділити такі три етапи:

1. «Алармистський» — визначається нерозумінням соціальних теорій із маскулінної точки зору.
2. «Феміністський» — визначається виникненням та закріпленням теорії фемінізму.
3. «Постфеміністський» — визначається поєднанням одночасно чоловічих та жіночих студій, їх рівними взаємовідносинами та рівними правами у соціальній сфері.

На сьогоднішній день в науці не існує єдиного погляду на природу гендеру.

А.В. Кириліна відносить до загальнонаукових принципів дослідження гендеру наступні положення:

- ✓ гендер є загальнонауковою категорією і принципи гендерного підходу застосовуються до будь-якої наук, проте вони повинні реалізовуватися з урахуванням особливостей.
- ✓ гендер є інституціалізованим та ритуалізованим, а тому, як наслідок, релятивним та конвенціональним.
- ✓ будучи конструкцією, гендер мінливий і динамічний у часі (і в мовному просторі). Лінгвістичні ж принципи аналізу гендеру А. В. Кириліна зводить до наступних положень: гендер маніфестується в мові і є параметром змінної інтенсивності, тобто «... плаваючим параметром, тобто фактором, що

виявляється з однаковою інтенсивністю аж до повного зникнення в ряді комунікативних ситуацій» [41, с.117].

Варто, безсумнівно, погодитися з О. І. Горошко, що вважає, «у своїх інтерпретаціях ми часто керуємося своїми упередженнями. У гендерних дослідженнях відбувається постійно парадоксальна річ, а саме: постійне накладання власне гендерних стереотипів зі стереотипами науковими, що явно утруднює весь розвиток цього напрямку...» [22, с.6-8].

О.І. Горошко виокремлює три основні підходи до вивчення гендера:

1) перший підхід торкається лише соціальної природи мови чоловіків та жінок і виявляє мовні розбіжності, що пояснюються особливостями розподілу соціальної влади у суспільстві;

2) другий підхід (соціолінгвістичний) зводить мовлення жінок та чоловіків до особливостей мовної поведінки статей;

3) третій підхід спрямований на виявлення когнітивного аспекту розбіжностей у мовленнєвій поведінці статей [20].

Спираючись на позиції різних підходів, відбуваються дослідження мови з акцентом на гендерний аспект. Проте щоб досягти ґрунтового аналізу явищ мовленнєвої діяльності необхідний глибокий підхід до їх синтезу. Вагомі відмінності у стильовому оформленні чоловічої та жіночої мовленнєвої поведінки не є чітко сталими та проявляються не в кожному акті мовлення, тому слід акцентувати увагу на тому, що гендер також не є зумовлювальним чинником комунікації. Всі не раз були свідком того, що одна і та сама людина може по-різному реагувати у різних комунікативних ситуаціях, як один з наслідків, проявляти несхожу мовленнєву поведінку.

Відмінності існують і у мовленні людей однієї статі, проте людей, які відносяться до різних соціальних статусів. Стильові особливості маскулінного та фемінного мовлення виявляються у міжособистісному спілкуванні, коли чоловік чи жінка використовують загальні прийоми, які є показниками їх мовленнєвої поведінки.

Варто зазначити, що вибір таких прийомів та їх застосування та широкий спектр використання зумовлені не лише статтю мовця, а і його/її психічним складом, професією, соціальним статусом, світобаченням та оточенням. Отже, й гендерні особливості у мові слід розглядати лише під кутом з урахуванням етнічної та соціальної належності, рівня освіченості, а також ситуативного відношення.

За визначенням А.В. Кириліної, «гендерні стосунки фіксуються в мові у вигляді культурно зумовлених стереотипів, відбиваючись на поведінці, зокрема і на мовній, особистості і на процесі її мовної соціалізації» [39, с.83].

Н.Л. Пушкарьова зазначає, що «гендер – це системна характеристика соціального порядку, від якої неможливо відмовитися або позбутися». Гендер означає по суті й соціально-культурний процес, під час якого відбувається конструювання суспільством відмінностей у чоловічих і жіночих ролях, поведінці, психічних, інтелектуальних, ідеологічних, релігійних, естетичних та емоційних характеристиках, і сам результат – «соціальний конструкт гендеру» [64].

На думку М.Д. Зелінського та І.В. Краснюк, наука визнає той факт, що соціальні розмежування між представниками протилежних статей зумовлені не біологічними чинниками, а формуються на основі соціалізації та гендерних вимог суспільства з урахуванням бачення чоловіків та жінок, позаяк це слугувало появі нового соціального напрямку - гендерології [31, с.179].

Відомо, що гендер відображає норми соціального та культурного спрямування, очікувань та уявлень, які асоціюються з представниками обох статей та діє у лінгвістиці як соціокультурна категорія.

Так чи інакше культурна символіка гендеру (яка надає образам фемінності й маскулінності в їхній соціокультурній сукупності певних конкретних явищ, фактів) демонструє «культурно-символічну ієрархію через когнітивні конструкти» [12].

А.М. Фесенко описує декілька основних напрямків розуміння гендеру у світових дослідженнях. На основі аналізу даних напрямків було виявлено, що гендер є певним атрибутом відносин між представниками обох статей. Таким чином відбувається констатація гендерних відмінностей та обумовлених ними домінування та влади. Інше розуміння гендеру виявляється в трактуваннях радикального фемінізму у питаннях жіночих особливостей, жіночої ідентичності. В межах цього підходу гендер є ідеологічним конструктом та суб'єктивністю [14, с.194].

У німецькій мові збереглися сотні образних висловів, в яких відображено багатовікові надбання та колорит народу, його досвід тощо. Прислів'я та приказки передають світогляд та міркування людей певної комунікативної спільноти, критичне мислення, думки тощо.

Т.Ф. Семашко слушно наголошує на тому, що «хоча гендерна концепція була підготовлена попереднім нагромадженням фактів і їх осмисленням (уперше фактор статі у зв'язку з мовою виник в античності при осмисленні категорії граматичного роду), вона оформилася в самостійний науковий напрямок – гендерологію наприкінці минулого століття. Гендерологія охоплює широке коло питань та значну кількість вузько спрямованих наукових напрямів – гендерну психологію, гендерну соціологію, гендерну філософію: особливе місце серед них належить гендерній лінгвістиці (лінгвістичній гендерології) [39, с. 46], яка співвідносить мову з особистістю за ознакою соціальної статі» [10, с. 168].

Отже, власне гендерні дослідження, основою яких є концепція гендеру, набули широкого розповсюдження у більшості сфер соціально-гуманітарного знання зарубіжними вченими.

Виділяється 2 основних напрямки їх розвитку: перший – науково-дослідна діяльність, що реалізує основні принципи гендерного підходу, та другий – наукова діяльність специфічного змісту у сфері освіти, що пов'язана з популяризацією нових (гендерних) знань. Це слугувало зміною гендерних стереотипів, що існували у свідомості суспільства, утвердження специфічних

гендерних норм та цінностей, визначення сутності нових законів стосовно питань гендерної соціалізації та становлення гендерної ідентичності особистості.

1.2 Гендерні стереотипи німецького народу: виявлення та особливості

В сучасному світі, як відомо, образи належного та неналежного, прийнятного та неприйнятного для відносин чоловіків та жінок стали дещо іншими. В суспільному усвідомленні та в культурі нового значення та розуміння набули образи Чоловіків та Жінок, які мають певні відмінності від попередніх. І навіть, наприклад, Кохання як певний ідеал гармонії отримало нове трактування в усвідомленні народу та під пером теоретиків. Кохання втратило те ідеалізування, яке було приналежне його образу в попередні епохи.

До середини XIX століття в культурі та в усвідомленні суспільства переважав патріархальний стереотип у відношеннях між чоловіком та жінкою, відповідно, активність повністю належала представникам чоловічої статі. На межі XIX-XX століть в явній формі виникає фемінний стереотип. Він передбачає реалізацію в жіночій поведінці моменту активності та самостійності, утверджує культурну рівність між представниками чоловічих та жіночих статей, не дивлячись на природний статевий диморфізм. В кращому своєму виявленні фемінний стереотип призводить до формування гармонійного партнерського стереотипу, а в гіршому—еклектичного стереотипу. Для нього характерним є зіткнення та поєднання в усвідомленні людини минулого, маскулінного та нового фемінного стереотипу та спробами їх механічного поєднання.

В якості прикладу ми розглянемо стереотипи у відношеннях чоловіків та жінок у провідній країні Європи – Німеччині, де набір гендерних стереотипів поєднаний та змішаний.

Із-поміж найбільш ранніх спроб гендерних досліджень у лінгвістиці слід назвати трактати і статті Ш. Стоупс (1908), Е. Парсонз (1913), М. Бід (1946), а також Л. Акерман (1962). Досить відомою науковою працею в цій галузі є книга Р. Лакофф «Мова і місце жінки» (1975), яка належить до основоположних праць в системі подальших гендерних лінгвістичних досліджень. На думку Р. Лакофф, особливістю та вагомою унікальністю лексики, яку використовують жінки, є вживання запитальних та окличних речень, декларативних тверджень, ускладнених прохань та наказів, прикметників, що виражають захоплення та глибоку емоційність.

Гендерна система, яка набула статусу унормованої в суспільстві функціонує через вагомий ряд стереотипів – стандартних моделей поведінки, які слугують чинником напрацьовання у суспільстві і ґрунтуються на трактуванні змісту понять «чоловіче» і «жіноче».

Перша група стереотипів базується на певній групі уявлень про психологічні риси та якості, поведінку особистості чоловіків та жінок - стереотипи «masculine – feminine». Відповідно до поданих стереотипів висновок такий, що чоловіки та жінки є протилежностями. Чоловікам приписується активна життєва позиція, відповідальність, творче начало, здатність вирішувати проблеми, неемоційність, розсудливість при прийнятті рішень, застосовування розвинутого логічного мислення та власної компетентності.

Яскравими прикладами для підтвердження цього слугує вибірка з словника В.С. Кожемяко. Прислів'я та приказки та їх німецькі відповідники:

Was du heute kannst besorgen, das verschiebe nicht auf morgen (не відкладай на завтра того, що можна зробити сьогодні) [7, с.10].

У поданому вище прислів'ї *verschiebe nicht auf morgen* слугує підтвердженням того, що чоловікам приписується відповідальність при термінових рішеннях та дій, які не можна/не потрібно відкладати на інший день.

Спрямованість на кінцевий результат представників сильної статі має чітке відображення у нищенаведених прикладах:

Er A sagt, und muss B sagen. / Wer zum Spiele kommt, muss spielen (Коли розпочав якесь діло, повинен довести його до кінця)[7, с.180]

Жіноче ж начало – природно-репродуктивне і тому жінка повинна бути спокійною, покірною, залежною, емоційною, не здатною до критичного погляду на ситуацію.

Жінки часто представляються романтичними натурами, які вагому увагу приділяють внутрішньому світі, який часто різниться із зовнішністю.

Es ist nicht alles Gold, was glänzt. / Nicht alles, was äußerlich schönen Schein hat, ist auch innerlich wertvoll (Не все золото, що виблискує) [7, с.187]

Жінки в основному виступають берегинями домовнього вогнища, на яких покладена вагома частка при вихованні дітей, за яких вони надзвичайно переживають та турбуються.

Kleine Kinder, kleine Sorgen, große Kinder, große Sorgen.(Маленькі діти, маленькі біди, великі діти – великі біди) [7, с.170]

Часто акцентується увага на тому, що жінки схильні до помилок, але це подається з позитивної точки зору.

Irren ist menschlich. (Людяч властиво помилятися)[7, с.178]

В основу другої групи стереотипів покладено соціальний чинник. Подана група стереотипів закріплює ролі чоловіків і жінок у професійній сфері. Для жінки головними є ролі стосовно сфери сімейного затишку (жінка, мати, господарка), а для чоловіків – ролі професійні, керівні.

Чоловіки завжди виступають у ролі ведучих керівників та користуються популярністю серед колег та підлеглих, виступають атрибути зразковості.

Wie der Abt, so die Brüder. / Wie der Herr, so's Gescherr/. /Wie der Herr, so der Knecht (Який голова колективу, такий і сам колектив) [7, с.180]

До третьої групи гендерних стереотипів вчені відносять уявлення, які набули статусу стандартизованих та які щільно пов'язані з відмінностями у

змісті праці – жіночої та чоловічої. Місце жінки відповідно до уявлень стереотипу - у сфері виконавчої та обслуговуючої праці, чоловіка - у сфері інструментальної та творчої праці. Усі три групи стереотипів взаємно переплетені між собою, посідають вагоме місце та очолюють чіткі позиції в суспільстві, а тому володіють суттєвим впливом на нього. При цьому вплив є не чітко вираженим, а у певній мірі прихованим і тому дуже важко піддається коригуванню.

У свідомості суспільства гендерні стереотипи існують та виконують певні функції у вигляді уявлень, які набули статусу стандартизованих, про моделі поведінки й риси характеру, що відповідають поняттям „маскулінне” і „фемінне”.

Усі три групи стереотипів мають чіткий зв'язок та пов'язані між собою, мають міцно закріплені позиції в суспільстві, а тому користуються вагомим чинником впливу на нього. При цьому вплив є прихованим у певній мірі і тому дуже важко піддається коригуванню.

Чоловічі риси	Жіночі риси
Сильний, схильний до занять спортом. Мало турбується про зовнішність. Виконує роль годувальника родини. Має досвід сексуального життя. Неемоційний, стійкий. Раціональний, об'єктивний, логічний інтелектуал. Тяжіє до влади і лідерства. Активний. Честолюбний.	Слабка, не схильна до занять спортом. Турбується про зовнішність. Проявляє турботу про родину. Добропорядна. Емоційна, ніжна. Вітряна, нелогічна, інтуїтивна. Залежна, потребує захисту. Пасивна. Сором'язлива.

Однак існує історично закладена норма, на основі якої, від чоловіків та жінок очікували виконання більшою чи меншою мірою різних соціальних ролей та обов'язків в усіх суспільствах відповідно до тих ціннісно-

нормативних уявлень, які формувалися протягом тривалого періоду часу й відтворювалися в процесі соціально-історичного розвитку.

Варто зазначити, що завжди існував певний розподіл праці між статями, коли працю розділяли на суто чоловічу та жіночу, специфічні для чоловіків і жінок види діяльності та функції у соціумі, що виступали далеко за межі суто біологічних відмінностей між представниками протилежних статей. Соціальні ролі, виконавцями яких виступали чоловіки та жінки, безумовно, змінювалися, і в цьому легко переконатися, порівнявши їхні заняття у суспільстві мисливства та збиральництва аграрному спектрі та індустріальному. Проте основа, за якою працю було розподілено відповідно до гендеру, який прийнято називати традиційним для патріархального суспільства, у певній мірі зберігалася завжди.

До цього часу існують та глибоко поширені очікування ціннісно-нормативного характеру до жінок щодо виконання ними таких соціальних ролей матері-берегині домашнього вогнища, домогосподарки, берегині роду, за новітнього часу припустимою та широкою поширеною стала й сфера кар'єрного зростання, особливо бажано, щоб вона була сумісною з внутрішньосімейними ролями, а від чоловіків – щодо виконання таких соціальних ролей як батька-годувальника, захисника, здобувача, працівника поза домом, лідера й поважного керівника.

За такими стереотипними, уявленнями, які міцно вкоренилися у нашій підсвідомості, чоловіків прийнято оцінювати за трудовими та лідерськими успіхами, а жінок – насамперед за наявністю сім'ї та дітей та відповідного статусу у даній сфері. Популярні види хобі та занять у вільний час також набули чіткого гендерного забарвлення, та розподілу між представниками протилежних статей, як-от, наприклад, мисливство, рибальство, гра в шахи чи доміно, футбол та волейбол – для чоловіків або вишивання, плетіння, квітникарство, малювання та кулінарія – для представників жіночої статі.

Зауважимо, що культура кожного суспільства, як і уява кожного індивіда, який у певній мірі соціалізований, містить узагальнені уявлення стосовно того, якими є чоловіки й жінки та чим вони повинні займатися.

Такі усталені уявлення, які набули статусу узагальнених, стосовно спільнот чоловіків і жінок - називають гендерними стереотипами. Зазвичай вони можуть бути далекими від реальності та буденності, неточними та нечіткими, стійкими відносно нової інформації та віддаленими від реальних рис і поведінки конкретної особи. Це уявлення, які містять також приписи й так звані заборони стосовно того, що представники чоловічої та жіночої статей повинні належним чином відчувати, проявляти та робити.

Дослідники ж натомість сконцентровують увагу та відзначають як два безперечних факти існування сильних гендерних стереотипів та їх прийняття членами тієї групи, відносно якої вони діють.

У зарубіжних дослідженнях акцентується увага на двох основних підходи стосовно питань мовної репрезентації гендеру. Перший з названих підходів базується на теорії домінування та зверхності, інший – на теорії відмінностей. З теорією домінування пов'язані ранні дослідження лінгвістів. Зокрема, проаналізувавши роботи американського дослідника Робіна Лакоффа ми дійшли висновку, що жінки говорять так званою «підпорядкованою мовою», тобто в звуках та інтонації відсутні ноти авторитету. Такій мові властиві нерішуча інтонація, пом'якшені та невиразні форми, твердження, сформульовані як питання та перефразування. Такий формат мови названо «жіночий стиль».

Результатом таких досліджень стала відома фраза, яка характеризує особливості мовленнєвої поведінки представників обох статей: «Чоловіки змагаються, жінки співпрацюють». В результаті аналізу стилю чоловічої та жіночої мови були виявлені інші глобальні опозиції, зокрема: чоловіча розмова має своєрідний «звітний» характер, а жіноча – це розмова «про дрібниці» [78, с. 45-63].

Гендерні стереотипи, як узагальнені та масові уявлення стосовно чоловіків і жінок, виявляються насамперед як стереотипи гендерно-рольової сфери, що стосуються прийнятності різноманітних ролей та видів діяльності для представників чоловічих і жіночих статей, а також як стереотипи гендерних рис, тобто характеристик стосовно психологічних аспектів та проявів поведінки, притаманних чоловікам і жінкам. Ці два компоненти гендерних стереотипів характеризуються тісним зв'язком між собою.

Стереотипне сприйняття стосовно представників чоловічого та жіночого року характеризується відмінностями та суттєвою різницею. Незважаючи на кардинальні зміни, які посіли вагоме місце у соціально-політичній сфері й здобутки жіночого руху протягом останнього часу, жінок і чоловіків досі сприймають як осіб з протилежними якостями, скажімо, самовпевнений – залежна, агресивний – м'яка, брутальний – сором'язлива, раціональний – емоційна, серйозний – легковажна, врівноважений – схвильована, сильний – слабка, жорстокий – добра, ініціативний – безініціативна. Дослідники акцентують увагу на наявності панкультурних подібностей стосовно гендерних стереотипів.

Серед усіх рис, які глибоко асоціюються з представниками жіночої статі, три вважалися суто жіночими (тобто взагалі не приписувалися чоловікам та не мали до них прямого відношення) в усіх країнах, що досліджувалися: сентиментальність, покірність і забобонність. Натомість лише чоловічими всюди приписували такі риси характеру, як схильність до ризику, лідерство, сила волі, незалежність.

Протягом тривалого періоду часу, внаслідок прискореної патріархальної традиції у Німеччині, жіноча стаття була зажата в традиційних лещатах трьох «К» -- Kinder, Kirche, Küche (діти, церква, кухня). Підвищення та покращення соціальних позицій стосовно жінок в суспільстві розпочалася у післявоєнні роки. Боротьба жінок за рівноправність в повному об'ємі розпочалася з 1958 року, коли було відмінено правило, згідно якому, заміжні жінки мали право працювати за наймом лише з волі своїх чоловіків. В кінці

60-х років жінки розширили зони заборон – декриміналізуються одностатеві відносини, визнаються позашлюбні відносини та рівноправність позашлюбних дітей, посилюється покарання за зґвалтування у відношенні жінок.

У зв'язку з тим, що майже півстоліття існувало дві різних Німеччини, в соціалістичній частині відбувалися ті ж процеси жіночої емансипації та фемінізації, як і в ССРСР. З однієї сторони, жінки були вимушені працювати на благо соціалістичної країни, а з погляду на іншу сторону, жінки уже чітко усвідомлювали, що традиційні лещата трьох «К» лише обмежують їх свободу та гідність та не дають можливостей для повноцінного розвитку.

Після того як дві Німеччини об'єдналися, на початку 1990-х жіноча стаття розпочала освоєння та активну діяльність у сфері політики. Німецькі жінки поступово домоглися квот у політичних партійних організаціях (Бундестазі, Бундесраті, в земельних парламентах), де 30-50% займаних місць повинні належати представникам жіночої статі.

Відповідно до німецького законодавства, жінка має ті самі трудові права, якими користуються і чоловіки. А в деяких випадках навіть надається перевага - з 2015 року в Німеччині діють квоти та певні послаблення для жінок. Однак як показує практика, законодавство, яке покликане захищати права представників слабшої статі, часто не виконується.

За даними соціологічного дослідження Фонду Фрідріха Еберта, лише 10 відсотків німецьких жінок у віці до 40 років вважають, що в Німеччині діє рівноправність та рівність між чоловіками та жінками. Лише 15 відсотків чоловіків також схиляються до цієї думки. За приблизно однакового рівня освіти (фах, тривалість навчання, спеціальність, диплом) роботодавець статистично надає перевагу все ж чоловікам над жінками.

Проте тут необхідно відмітити як позитивні, так і негативні аспекти. З погляду на одну сторону, автономізація, свобода вибору, мобільність в житті німецьких жінок в наш час призвели до того, що сім'я та материнство стали лише однією зі складових, які слугують ідентичністю жінки. Сучасні ринкові

відносини, диктують та вимагають жорсткого підпорядкування, утримуючи людину на повідку мобільності та повної професійної самовіддачі, вони нещадно підточують сферу сімейних відносин та цінностей, змушують розриватися між особистим та професійним життям. Німці все рідше вступають до шлюбу, надаючи перевагу цивільному партнерству та меншій вазі відповідальності. Спільне проживання зачасти унеможлиблюється та ускладнюється відповідно до об'єктивних причин, проте податкове законодавство нашого часу стоїть на захисті сімейних цінностей та відносин.

В пошуках роботи по спеціальності, люди змушені вести кочовий спосіб життя та часто переїжджати з одного регіону країни в інший і, іноді, виїжджати за кордон. До місця роботи іноді доводиться щоденно добиратися до 150 км. Така ситуація доволі часто змушує людей жити на два будинки (одне житло винаймати безпосередньо в тому населеному пункті, де людина працює) і лише на вихідних та у святкові дні появляється можливість приїхати додому до сім'ї та провести час з рідними. Існує велика кількість інших варіантів сучасного кочівництва. Відповідно даних Європейського Союзу більша половина європейців ведуть сами такий спосіб життя.

В Німеччині догляд за дітьми традиційно вважався приватною справою, переважно надбанням сім'ї. Держава, бізнес та громадські організації майже завжди тримали вагому дистанцію. Система шкільного навчання, держава дистанціюються та не надають значної підтримки у вихованні та навчанні дітей. Зустріч з класним керівником можлива лише в його денний робочий час, в цей же час батьки також працюють та вирішують робочі моменти та не мають часу для зустрічі.

Тривале перебування жінок під владою чоловіка призвело, з початком постіндустріальної епохи, до ефекту розпущення туго зжатої пружини – це слугувало появі жорсткого, радикального фемінізму. В Німеччині розгорнулась справжня війна статей, яка призвела до конфліктів між представниками чоловічої та жіночої статі в політичній та соціальній сферах. Варто звернути увагу на те, що ініціатива надходить не лише зі сторони

жінок, а й зі сторони чоловіків. Вони не мають на меті загнати жінок назад – у сферу трьох німецьких «К». Навпаки, вони висувують ідею абсолютної рівності та незалежності. Жінкам надається право на 50 відсотків робочих місць, пов'язаних з важкою працею фізичного характеру, виробництвом, що характеризується як шкідливе для здоров'я, небезпечною для життя військовою службою (за контрактом).

Здебільшого в середовищі проживання німецьких жінок, на противагу жінкам східної країн, не вітається елегантний та ніжний жіночий одяг, взуття на високих підборах останнього тренду, прилеглі наряди, глибоко виражене декольте та яскравий макіяж. Навпаки, такий стиль одягу вважається атрибутом жінок, які за допомогою таких «неприродних» та яскравих засобів планують представляти в громадськості чи на ринку праці конкуренцію чоловікам, або виступає атрибутом преставниць найдавнішої професії.

На основі аналізу робіт Е.Маккобі та К.Джакліна було виокремлено так звані чотири характеристики, що їх можна вважати найбільшими, з урахування того висновку, який прослідковується у вищенаведеному фрагменті, гендерними розмежуваннями, а саме:

- у дівчат кращі вербальні (мовні) здібності й навички, високий рівень жестикуляції;
- у хлопців більш виразні здібності візуально-просторового спрямування та навички;
- хлопці вправніші від дівчат щодо математичних здібностей та комп'ютерних наук;
- хлопці/чоловіки агресивніші а палкіші у відношенні з дівчатами/жінками.

Особливістю уявлень стосовно стереотипного бачення виступає також те, що стереотипи – це не лише когнітивний механізм сприйняття світу, але і спосіб структурування та передачі знань, а також їх мовної фіксації. Таким чином, автори підручника «Основи міжкультурної комунікації» [24, с.221-222] виокремлюють 3 функції стереотипів:

- орієнтуючу (пов'язану з когнітивним сприйняттям світу);
- інформаційну (засновану на передачі відносно достовірної генералізованої інформації);
- та функцію впливу на створення реальності (яка слугує для розмежування своєї та чужої груп та надає можливість захищати інтереси своєї групи).

Стереотипи можна сформулювати наступним чином:

1. Сфера «сімейні відносини»:

Die Frau tut es dem Manne gleich /

Unfreiwillig folgt die Nadel dem Faden.

Куди голка – туди й нитка, куди чоловік – туди й жінка.

Sie liegen sich beständig in den Haaren /

Sie leben wie Hund und Katze /

Sagt er blau, so sagt sie grau.

Живуть, як кішка з собакою /

Гризуться, як собаки за кістку.

Sie sind ein Herz und eine Seele.

Живуть між собою, як голубів пара.

Mann und Weib sind ein Leib.

Чоловік та жінка – одна спілка [7, с.313]

2. Сфера «домашні обов'язки»: Жінка зобов'язана займатися хатніми справами.

Des Herrn Fuss düngt den Acker wohl /

Der Frauen Auge kocht wohl /

Des Herren Auge macht das Vieh fett /

Wo die Frau wirtschaftet, wächst der Speck am Balken /

Des Herrn Ritt über die Saat lässt goldnen Huf.

Всякий двір хазяйським оком держиться /
Хазяйське око товар живить.

Es begibt sich viel zwischen Löffel und Mund.

Не то хліб, що в полі, а то, що в коморі.

Wer's feine Brot vorisst, muss das grobe nach essen /

Behalte dir etwas auf die Nachhut /

Wer im Sommer die Kleider vertut, muss im Winter frieren.

Хто з молоду – балує, той під старість старцює /

Звикай до господарства змолodu, не будеш знати на старість голоду.

Kühe fremder Leute haben immer größere Euter.

Корова в дворі – харч на столі [7, с.306].

3. Сфера «сексуальні відносини»: Всі жінки мріють про багатого партнера.

Er hat Geld wie Heu.

У нього грошей як полови / У нього грошей і кури не клюють [7, с.167].

4. Сфера «зовнішній вигляд»: Найважливіше у жінці – зовнішній вигляд.

Freunde in der Not gehen zehn auf ein Lot.

Люби мене в будень, а в неділю, як приберуся, то й на тебе не подивлюся [7, с.203].

Das Gesicht ist der Spiegel des Herzens.

Лице – дзеркало душі [7, с.204].

5. Сфера «керування автомобілем»: Всі жінки погано курують автомобілем та знаходять місце для стоянки.

6. Інші: Багато жінок не особливо розумні.

Es hilft kein Bad am Raben /

Auf einen Eselkopf sind Laugen umsonst /

*Wer einen Mohren wäscht, verliert Mühe und Seife /
Was nicht zum Schneiden taugt, kann man nicht scharf schleifen /
An alten Töpfen und Schälken ist alles Waschen verloren /
Magst ihn waschen, magst ihn reiben, wie er ist, so wird er bleiben /
Schwarz geboren ist alles Weißwaschen verloren.*

Чорну душу милом не відмиєш /

Хто розуму не має, тому й коваль не вкує [7, с.274].

Viel Verstand aber wenig Vernünfft.

Розумна голова, та дурному попалася [7, с.276].

7. Надмірна балакучість жінок, схильність до пліткарства.

Wo Verstand ist, braucht es nicht viel Worte.

Бесіди багато, а розуму мало [7, с.277].

Тож, з огляду на зазначене вище, погоджуємось з В. В. Красних [47, с.178], який констатує, що стереотипи існують, головним чином, як стереотипи мовної поведінки, котрі визначають поведінку та дії, які слід виконувати в конкретній ситуації, та стереотипи-уявлення, які визначають, чого слід очікувати в конкретній ситуації. На відміну від стереотипів поведінки, стереотипи-уявлення не обов'язково змушують кожну людину чинити саме так, як це зафіксовано в стереотипі, тому маючи уявлення про поняття «черга» як про щось, що пов'язано з криком, агресією та грубістю, людина не обов'язково веде себе саме таким чином.

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ I

Дослідження проблем відносин між чоловіками та жінками доволі поширені у наш час, проте проблематика пов'язана з питанням гендеру є набагато ширшою, різноманітнішою. Гендер у мовознавстві виступає об'єктом, що володіє у певній мірі складним і перспективний характером стосовно сфери дослідження, інтерес до якого зростає.

У мовознавстві сьогодення існує багато напрямків досліджень проблем гендерних особливостей та характеристик, серед яких виявлення та виокремлення семантичних особливостей та особливостей з питань використання одиниць усіх мовних рівнів, відмінностей у сфері вербальних стереотипів сприйняття представників чоловічих та жіночих статей, розбудова психолінгвістичних теорій, у яких так звані «жіноча» та «чоловіча» мови розглядаються зі сторони аспекту особливостей мовленнєвої поведінки жінок та чоловіків.

Дослідження мови у гендерному аспекті може здійснюватися з позицій різноманітних підходів та напрямків. Проте найчастіше лише їх синтез забезпечує та робить можливим ґрунтовний аналіз стосовно мовних явищ.

Аналізуючи інформацію, яка викладена вище, не варто забувати про той факт, що гендер також не є зумовлювальним чинником комунікації, оскільки відмінності та подібності у стилях чоловічої та жіночої мовленнєвої поведінки не є сталими та укоріненими, тобто проявляються не в кожному мовленнєвому акті та відповідно до уонкретної ситуації.

Адже у різних комунікативних та мовленнєвих ситуаціях одна й та сама людина може реагувати та вести себе по-різному і, як наслідок, проявляти несхожу мовленнєву поведінку.

Відмінності існують і у мовленні людей, які є представниками однієї статі, проте різних соціальних статусів. Стильові особливості стосовно питань чоловічого та жіночого мовлення найбільше проявляються та акцентуються у певних та чітко конкретизованих ситуаціях мовленнєвого спілкування, коли чоловік чи жінка використовують певні та конкретизовані прийоми

комунікативної поведінки. Вибір таких прийомів та їх застосування зумовлений не тільки приналежністю мовця до певної статі, а і його/її психічним складом, оточенням, професією, стилем поведінки, соціальним статусом, життєвою позицією.

Отже, й гендерні особливості у мові потрібно розглядати лише з урахуванням етнічної та соціальної належності, рівня освіченості, а також відповідно до ситуації.

Результати наукових розвідок уможливили встановлення та можливість на існування того факту, що дослідження в галузі гендерології окреслили певні відмінності у сфері семантики у вживанні та використанні мови чоловіками та жінками.

Констатуємо, що гендерні відмінності описано у різних мовах виявляються на різних рівнях мовної системи – у фонології, граматиці, лексиці, дискурсі. Позаяк мовна варіативність за критерієм гендерної приналежності проявляється на різних рівнях і з різною інтенсивністю – від переважного та часткового до обов'язкового вживання тих чи інших варіантів.

Зазначимо, що гендерні відмінності мало відстежуються та досліджуються у розвиненому суспільстві, в той час як більш жорсткі наявні у культурах консервативного спрямування з причини чіткого розмежування соціальних ролей статей.

Методологія і методи гендерних досліджень на сьогодні у ще не стали домінуючими. Проте дослідження, які стосуються аналізу статево-ролевих відмінностей, що виконані за традиційним алгоритмом, стають важливими для розвитку вітчизняної гендерної психології. Виділення гендерної специфіки може виступати для дослідника як розв'язання одного із завдань у контексті загальної програми дослідження. При цьому слід пам'ятати, що рівень такого завдання настільки високий і суттєвий, що його вирішення здатне змінити першопочаткову ієрархію проблем і цілей. Таким чином дослідження, побудоване в руслі певної проблематики, набуває інших

акцентів, виходить на постановку принципово інших завдань, коли в програму дослідження вводиться гендерний аспект [65].

РОЗДІЛ II. ЛІНГВОСТИЛІСТИЧНИЙ АНАЛІЗ ВЕРБАЛЬНИХ СПОСОБІВ ВІДОБРАЖЕННЯ ГЕНДЕРНИХ СТЕРЕОТИПІВ У ФОЛЬКЛОРІ НІМЕЦЬКОГО НАРОДУ

2.1 Лексичний і граматичний компоненти гендерного характеру

Як зауважує О.В. Комов, автор статті «Гендерний аспект перекладу» «останніми десятиріччями гендерний вимір у лінгвістиці стає все більш важливим в оцінці процесів суспільного функціонування та розвитку». До недавнього часу проблематика визначення гендерних категорій знаходилася на периферії суспільної самосвідомості, сприймалась частіше як другорядний соціальний та психологічний фактор у лінгвістиці» [20, с.53]. Більш актуального та вагомого значення набирають проблеми, пов'язані з асиметрією гендеру та гендерною диференціацією свідомості. Тому гендерний вимір набуває більш важливого значення, як об'єкт вивчення у багатьох галузях науки, зокрема посідає чільне місце у мовознавстві..

З погляду аспекту дослідження категорії гендеру в мові та пошук і виявлення причин наявності гендерних відмінностей, частіше ніж самих відмінностей у мові представників жіночої та чоловічої статей, не слід забувати, що протягом останнього часу в мовознавстві вагоме місце посідають норми, які пов'язані з питанням релятивізму, як лінгвістичного так і культурного. Причиною розбіжностей такого характеру є різні граматичні та семантичні системи різних мов.

Вважається, що картина світу представлена з точки зору представників чоловічої статі, тому вона андроцентрична (орієнтована на чоловіка). У мові маскуліністськість виражена в нейтральних поняттях, за якими закріплений чоловічий рід. Характеризуючи феміністичні дослідження, П.Д. Івлєва стверджує, що у їх основі лежить уявлення стосовно домінації чоловічого роду в мовній системі: «Мова створює картину світу, засновану на чоловічій точці зору, від лиця чоловічого суб'єкту, з точки зору чоловічої перспективи, де жіноче головним чином виступає в ролі другорядного чи взагалі

ігнорується»[34, с.114]. У зв'язку з цим сторонники гендерної нейтралізації вважають за необхідне внести ряд змін в області категорії роді для «сниження градусу андроцентричності».

Виявлення засобів лінгвістичного відображення гендерного фактора допоможе більш глибокому аналізу та інтерпретації тексту.

Антропоцентрична парадигма сучасної лінгвістики ставить в центр уваги людину, відображену у мові та при використанні мови. У лінгвістиці усталене уявлення про людину, здатну до комунікації, як про мовну особистість: це структура особистості, загальна для всіх членів суспільства та формується під впливом соціального середовища.

Вивчення специфіки мовлення чоловіків та жінок потребує створення комплексної моделі їх мовленнєвої поведінки. Гендерні дослідження посіли вагоме місце у мовознавстві, отримали статус самостійного лінгвістичного напрямку та потребують не лише розробки теоретичних концепцій, але і збору та обробки великої кількості фактичного матеріалу.

До цього часу питання про розмежування в комунікативній поведінці чоловіків та жінок вирішувався здебільшого «в зоні адресанту»: обговорювалося, чим відрізняється мовленнєва поведінка осіб різної статі чи гендеру. Проте розбіжності стають помітними і в тому, як розмовляють з чоловіками та жінками, та як говорять про чоловіків та жінок.

При проведенні ряду досліджень було виділено наступні групи гендерних маркерів:

- морфологічні – вживання слів та форм зі знанням чоловічого/жіночого роду;
- лексичні – вживання слів, котрі називають чоловіка чи жінку чи слова, що містять у значенні семантичний компонент «жіноче» чи «чоловіче»;
- експресивно-стилістичні – переважне вживання слів та конструкцій, більш характерних для чоловічої чи жіночої комунікації: стереотипно до «чоловічих» слів відносяться «грубі» слова, а до «жіночих» --

слова та конструкції високого стилістичного забарвлення, типові для екзальтованої, захопленої мови.

- тематичні – використання слів, пов'язаних зі стереотипно «чоловічими» та «жіночими» темами.

Розуміння «чоловічого» та «жіночого» як вічного конфлікту земного світотворення в міфологічних картинах світу знайшло відображення у сталих бінарних опозиціях, де лівий член висвітлює мужність, а правий – жіночність: світло – тьма, праве – ліве, верх – низ.

Осмислення мужності та жіночності як філософських категорій О.В. Рябов пов'язує з античністю, в якій «чоловіче начало трактувалося як аполонське начало форми, ідеї, ініціативи, активності, влади, відповідальності, Логосу, культури, особистості, розуму, абстрактного мислення, свідомості, справедливості. Жіноче начало – як діонійське начало матерії, пасивності, підпорядкування, природи, роду, почуття, інстинктивності, несвідомості, конкретного мислення, милосердя» [67, с.29-30].

На думку О.А. Вороніної, починаючи з грецької філософії, символічно асоціює чоловіче з раціональним і жіноче з емоційним, в західній філософській традиції міцно утвердився маскулінний характер Homo Sapiens [11]. Саме в античності сформувалася патріархальна філософська традиція, в якій переважала установка, що отримала назву мізогінії (Жінконенависництва), виключала жінок з системи суспільного життя [29].

Уже в ранніх роботах Платон, незважаючи на свою егалітарного позицію, стверджує дуалістичну парадигму душі і тіла, раціональності та емоційності, яка стала основою для поділу чоловічого і жіночого в західній філософії. Аристотель, займаючи більш радикальну позицію по відношенню до жінки, вбачав у пізнанні та раціональності активну чоловіче начало, а в хаотичної матерії пасивне, нижчу жіноче начало.

На онтологічному та гносеологічному рівнях «чоловіче» асоціюється з раціональним, духовним, культурним началом, а «жіноче» - з чуттєвим,

тілесним та природним началом. При цьому чоловіче (маскулінне) виступає домінуючим у суспільстві, а жіноче (фемінне) вважається вторинним та підлеглим.

В теорії фемінізму культурно-символічне значення «жіночого» та «чоловічого» передають поняття «фемінність» та «маскулінність». З позиції феміністичного підходу метафора статі, чи гендерна асиметрія виконують функцію культурно-формуючого фактору будь-якої спільноти. В опозиції чоловічого та жіночого біологічні ознаки відходять на другорядний план, ключовим фактором постає суспільне розуміння маскулінності/фемінності в процесі соціокультурного конструювання гендера.

Безпосереднє відношення до гендерної ідеології має гендерна диференціація – «процес, в якому біологічні розбіжності між чоловіками та жінками наділяються соціальним значенням та використовуються як засоби соціальної класифікації».

В рамках гендерної ідеології існує дві моделі гендерних відносин: егалітарна, яка затверджує рівні права чоловіків та жінок, та патріархальна, яка підтримує гендерну ієрархію [33].

В залежності від того, яка модель відносин переважає у суспільстві, міняються і соціально-культурні уявлення про маскулінність та фемінність.

Лінгвістичні дослідження взаємозв'язку гендера та мови надають змогу визначити мовні механізми конструювання гендерних категорій в контексті культурно-соціальних відносин.

Лінгвістичні принципи стосовно аналізу гендера зводяться до наступних положень:

- гендер маніфестується в мові та виступає параметром перемінної інтенсивності в різних комунікативних ситуаціях від активізації до повного зникнення;
- культурно-символічний характер гендера зумовлює появу гендерної метафори, котра функціонує подібно будь-яким іншим метафорам;

- дослідженню гендерного аспекту мовних елементів повинен передувати їх аналіз як одиниць мови; для вивчення гендера у лінгвістиці повинні застосовуватись лінгвістичні методи;

- у гендерних дослідженнях застосовується особлива стратегія відношення до тексту, котра включає у себе одночасно і його деконструкцію і його реконструкцію, при якій будь-яка інтерпретація тексту, яка допускає ідею дослідника по відношенню до тексту, визнається неспроможною.

Термін «стереотип», як відомо, був вжитий у науковій мові американським соціологом У. Ліппманом. Під поняттям «стереотип» він розумів особливу форму сприйняття навколишньої дійсності, що має певний вплив на наші почуття, ще до того, як ми усвідомимо почуту інформацію.

Соціальна природа гендерних стереотипів пов'язує їх утворення з релігійним, політичним, економічним, класовим, освітнім, сімейно-соціальним та іншими аспектами існування суспільства. В якості джерела гендерних стереотипів виступає патріархальний устрій суспільства, біблійна мораль другорядності жінки, призначення за біологічними факторами жінки-матері та обмеженість її участі в житті суспільства.

Стереотипи існують у нашій свідомій та підсвідомій уяві, відбиваються в одиницях мови та моделях мовленнєвої діяльності. Мовні стереотипи є складником етимологічного і переносного значення слів, ідіом в межах певної культури. Гендерні стереотипи виступають в якості загальнолюдського характеру та присутні практично в усіх мовах. Вони пов'язані з мовним кодом та проявляються на лексико-граматичному, фонетично-фонологічному та комунікативно-прагматичному рівнях.

Таким чином, важливим аспектом прислів'їв та приказок виступає явище гендерної стилізації, яке можна трактувати як інтенційне наслідування комунікативної поведінки чоловіка або жінки. У контексті даного прийому відбувається актуалізація диференційних характеристик жіночого та чоловічого мовлення, тобто гендерних маркерів. Значення гендерно маркованої одиниці мови – це структуроване інференційне знання, що є

одночасно суб'єктивним, тому що психічно існує в індивідуальній свідомості, і об'єктивним, тому що проходить крізь особистий досвід і емоційно-оцінне переживання суб'єкта дискурсу.

2.2 Практична спрямованість досліджень гендерних відмінностей мови чоловіків та жінок із урахуванням їх ознак у мовознавстві

Наразі у вітчизняній лінгвістиці відбувається бурхливий ріст досліджень, присвячених вивченню гендерного параметру у мові та спілкуванні. Описуючи особливості цих робіт, О. Л. Каиенська пропонує «розвести» їх по двох напрямках. Отже, перший напрямок – гендерна лінгвістика, на думку вченої, досліджує мову та мовну поведінку з використанням гендерних методів, а об'єктом наступного напрямку – лінгвістичної гендерології – виступає вивчення категорії гендеру з використанням лінгвістичного інструментарію. При цьому автор відмічає, що «...провести четкую границу между этими двумя направлениями удастся не всегда» [16, с. 15].

Проте стає зрозумілим, що поряд з формуванням даного напрямку у лінгвістиці, відбувається і вироблення та становлення його методологічних основ, коли використовуються не лише чисто лінгвістичний інструментарій, а і методи, які застосовуються для вивчення різноманітних категорій гендеру в інших науках соціального спрямування (психології, соціології, філософії).

Говорячи про методологічну базу лінгвістичних гендерних досліджень, деякі вчені виділяють загальнонаукові та лінгвістичні принципи аналізу гендерного параметра (О.Л. Каменська, А.В. Кириліна, D. Cameron).

Почнемо з загальнонаукових принципів.

Узагальнюючи західні загальнонаукові підходи до цієї категорії, О.А. Вороніна виділяє сім підходів в їх трактуванні. Так, гендер може розглядатися як соціально-демографічна категорія; соціальна конструкція; суб'єктивність; ідеологічний конструкт; мережа; технологія і культурна метафора.

При описі ж теоретико-методологічних основ вітчизняних гендерних досліджень, О.А. Вороніна говорить про три магістральні моделі:

- теорія соціального конструювання гендеру;
- розуміння гендеру як стратифікаційної категорії, пов'язаної з іншими стратифікаційними категоріями;
- інтерпретація гендеру як культурної метафори [11, с. 130-134].

В рамках теорії соціального конструювання гендеру ця категорія розуміється як організована модель соціальних відносин між чоловіками та жінками, котра визначає їх соціальне відношення в основних інститутах суспільства. Цей підхід базується на двох передумовах. По-перше, вважається, що гендер конструюється за допомогою соціалізації, розподілу праці, системи гендерних ролей. По-друге, він конструюється як самими людьми на рівні їх свідомості, так і прийняттям заданих норм та ролей та відповідного «підлаштування» під ці норми та ролі. Гендер виступає потужним засобом, який виробляє, відтворює та легітимізує вибори та кордони, запропоновані категорією статевої приналежності людини. Розуміння того, як у соціальній ситуації створюється гендер, дозволить, саме такої ідеї притримується О. А. Вороніна, прояснити механізм підтримки соціальної структури на рівні взаємодії індивіда та виявити ті механізми соціального контролю, котрі забезпечують його існування [11, с. 103].

Вважається, що гендер виступає комплексним процесом чи технологією, яка, визначаючи суб'єкт як чоловічий чи жіночий в процесі нормування, стикається з іншими нормативними змінами, наприклад такими, як раса та клас. В ході цього процесу відтворюється та перерозподіляється система влади та підпорядкування. Вважають, що гендерні технології – це дискурсивні механізми, які задають та регламентують форми і стадії становлення гендеру. Гендерні технології демонструють, як оформляється гендер та як стать стає ідеологічним продуктом.

У парадигмальних рамках третьої теорії чоловіче та жіноче на онтологічному та гносеологічному рівнях існують як елементи культурно-

символічного ряду, при якому маскулінне автоматично маркується як пріоритетне та домінуюче, а жіноче – як підлегле [11].

Аналізуючи методологію дослідження гендеру в мовознавстві, А. В. Кириліна до всезагальних принципів відносить ряд наступних положень:

По-перше, гендер виступає загальнонауковою категорією та принципи гендерного підходу можуть бути застосовані до будь-якої із приватних наук, проте вони повинні реалізовуватися з урахуванням особливостей та при посередництві методів даного наукового напрямку.

По-друге, гендер виступає продуктом розвитку культури та соціуму, він інституціоналізований і ритуалізований, а отже, релятивний та ко

По-третє, будучи конструкцією, гендер мінливий та динамічний у часі (і в мовному просторі).

Лінгвістичні ж принципи аналізу гендеру А.В. Кириліна зводить до наступних положень:

Гендер маніфестується в мові і є параметром змінної інтенсивності, тобто «... плаваючим параметром, тобто фактором, що виявляється з однаковою інтенсивністю аж до повного зникнення в ряді комунікативних ситуацій» [41, с. 117].

В центральному аспекті гендерних досліджень знаходяться фактори соціуму та культури, які визначають відношення суспільства до представників чоловічої та жіночої статей, поведінку індивідуальної особи у зв'язку з приналежністю та відношенням до певної статі, стереотипні уявлення про чоловічі та жіночі якості – все те, що переводить проблематику статі із області біологічних досліджень у сферу життя соціального та культурного спектру.

Культура та мова пронизані гендерними відношеннями, а гендер як соціокультурна надбудова над біологічною реальністю і як система соціостатевих відносин відображає внутрішнє протиріччя та одночасно динамічне відношення чоловічого та жіночого субстратів.

Важливо відмітити та надати увагу і тому факту, що у центрі уваги досліджень опинилися особистість, що комунікує та його/її мовна поведінка. В результаті та на основі психолінгвістичного експерименту було описано сукупність вимог, які висуваються представниками чоловічої та жіночої аудиторії до оратора та до тексту, які визначаються як «макрофактор оратора» та «макрофактор тексту».

В сучасній вітчизняній науці спостерігається велика різноманітність методологічних установок стосовно запитань вивчення гендеру та його особливостей, висхідних до різного розуміння його сутності в дискусіях прихильників біо- та соціодетерміністського підходів.

В ході аналізу виявлено наступна особливість: гендерний підхід в науці заснований на ідеї про те, що важливі не біологічні відмінності між чоловіками і жінками, а те культурне і соціальне значення, яке надає суспільство цим розбіжностям. Важливі їх соціокультурна оцінка та інтерпретація, а також побудовано на основі цих відмінностей система владних відносин. Аналіз категорії «гендер» дозволив представити етапи його становлення як терміну, що має особливі статус і структуру. Гендер відображає складний соціокультурний процес формування (конструювання) суспільством чоловічих і жіночих ролей, підкреслює відмінності в поведінці, ментальних і емоційних характеристиках людини тієї чи іншої статі. Результатом цього процесу, його теоретичного осмислення також є соціальний конструкт «гендер». Важливими елементами створення гендерних відмінностей є протиставлення «чоловічого» і «жіночого» (опозиція маскулінного і фемінного) і підпорядкування жіночого начала чоловічому начала, що має багатовікову історію.

В ході роботи була підтверджена можливість використання гендера в якості текстостворюючого параметру, оскільки, на думку дослідників (О.А. Пермякової, М.В. Гаранович, М.Н. Кожині), субтекст співвідноситься з комплексом гендерних ознак, що дозволяє дослідити текст з точки зору

реалізації в ньому мотивованої гендерної приналежності розповідача за допомогою жіночого або чоловічого гендерного стилю.

Підхід неповноцінності. Першим систематичним підходом до дослідження гендерної проблематики став підхід неповноцінності. Його суть заключається у недооцінці якостей жіночої мови в порівнянні з «чоловічим варіантом». Вважалося, що мова чоловіків – це норма, а мова жінок – відхилення від неї, звідси термін «неповноцінність». Мова та мовлення жінок дійсно сприймалися як неповноцінні, та вчені намагалися виявити, чого ж в ній дійсно не вистачає у порівнянні зі стандартним варіантом чоловічої мови.

Підхід домінування. Становлення підходу домінування пов'язано з розвитком феміністського руху у Європі та США у 1970-1980-і рр. Основною ціллю дослідників-лінгвістів даного напрямку стало викриття фактів чоловічого домінування в лінгвістичному плані, закріплених соціокультурною традицією, а також впливу на ситуацію, що склалася.

Підхід відмінності. З плином часу стає очевидно, що суть проблеми гендерної детермінації в мові не розкривається повністю ні в рамках підходу неповноцінності, найвизначнішими прихильниками якого вважаються О. Есперсен і Р. Лакофф, ні в рамках підходу домінування, настільки популярного в перші десятиліття розвитку феміністичного руху. Альтернативою став підхід відмінності, який набув розвитку в кінці 1980-х – на початку 1990-х років.

Про те, що жіноча мова відрізняється від чоловічої, говорили багато лінгвістів, в тому числі У. Лабов, Р. Лакофф, О. Есперсен і більш ранні їх попередники. Звернення до теми гендерної детермінації в лінгвістиці вже свідчить про визнання важливості даних відмінностей на рівні лінгвістичної науки, не кажучи вже про визнання самого факту наявності таких відмінностей. Однак суть підходу відмінності полягає не стільки у визнанні наявності детермінуючих характеристик іманентних «мови жінки», скільки у відведенні цим відмінностям (не домінування і не «ущербності») чільної роль в описі та вирішенні проблем гендерної лінгвістики. В рамках підходу

відмінності чоловікам і жінкам відводиться рівна роль, при цьому вони розглядаються як комуніканти, що належать до різних субкультур. Розбіжності в субкультурах вважається причиною відмінностей, що виникають в ході комунікації. Ще в 1982 р Д. Мольц і Р. Боркер в статті «Культурний підхід до непорозуміння між чоловіком і жінкою» стверджували, що чоловіки і жінки належать до різних соціолінгвістичних субкультур і засвоюють різні тактики поводження, тому «коли вони намагаються підтримувати розмову один з одним, навіть якщо обидва співрозмовники намагаються ставитися один до одного як до рівних, виникає культурна непорозуміння» [80, с. 200].

Динамічний підхід. Найновішим в гендерній лінгвістиці виступає так званий динамічний підхід. Згідно даного підходу гендерні відмінності розглядаються не як імманентно приналежні вроджені якості, а як соціально обумовлені характеристики. При цьому гендер розглядається як динамічна категорія [78, с. 7].

Відповідно динамічному підходу мова комуніканта будь-якої статі може володіти як чоловічими, так і жіночими рисами, тому гендер розглядається не як те, чим люди володіють, а як те, що вони створюють. Звідси поняття «створювати гендер».

Кожен із підходів, які описані вище, має певні плюси та мінуси, в рамках кожного підходу досягнуто та охарактеризовано певні результати, які не можна ігнорувати та зневажати. Навіть підхід неповноцінності, якими б необґрунтовано неупередженими та у певній мірі прискіпливими не виглядали його прихильники, з погляду сучасності, має ряд своїх переваг перед іншими стосовно викриття можливих недоліків мови жінки в цілому у порівнянні з представниками чоловічої статі: більшої плутаності суджень та, можливо, браку впевненості.

Цінними у нашому дослідженні є положення Т.М. Титаренко щодо гендерної асиметрії у життєвих домаганнях чоловіків та жінок. Так, жінки краще структурують час, а чоловіки орієнтуються у просторі. Жіноча часова

свобода є надійною передумовою розвитку більш гнучких життєвих домагань, оскільки у жінок прогнозування власного майбутнього не детерміноване причинно-наслідковою моделлю світу, як це роблять чоловіки [30, с. 33].

Важливим чинником у формуванні життєвих та професійних домагань є мотивація досягнення. Існуючі дослідження показують, що у жінок мотив досягнення нижче, за чоловіків, і вони не схильні будувати у відношенні своєї професійної кар'єри далекі плани. Однак зайняті у традиційно чоловічих галузях жінки вибудовують професійні плани аналогічно з чоловіками [34].

Існують три точки зору на прояв мотиву досягнень у чоловіків і жінок, які підтверджені різними авторами. Так згідно з першою жінки інакше мотивовані на досягнення, ніж чоловіки, за другою – чоловіки й жінки мотивовані різними потребами: для жінок потреба в афіліації (емоційному прийнятті) важливіше, чим потреба в досягненнях. За третьою – мотив досягнень чоловіки й жінок рівно виразний, але реалізують його в різних видах діяльності. За даними Д. Спенса і Р. Хельмрайха, наведені К. До на студентській вибірці виявлено, що у жінок вище мотивація досягнення результату, у чоловіків – мотивація вдосконалювання й змагання, більш виразна спрямованість на одержання знань і професії, а в жінок – спрямованість на одержання диплома [35].

За Є.О. Могільовкіним у сфері кар'єри та професійного розвитку відмінності чоловічого й жіночого способів дії характеризуються нерівністю можливостей. Гендерний простір визначає кар'єрні домагання й стратегії їх реалізації. Істотні гендерні відмінності проявляються у цілепокладанні щодо професійних і особистісних досягнень: чоловіки схильні поширювати професійний успіх на успішність життя в цілому, у той час як жінки чітко диференціюють професійні досягнення й благополуччя в інших сферах життя. Чоловіка сприймають успіх як посадове просування й зростання

матеріального добробуту, а професійний неуспіх – як тотальну життєву невдачу [57, с.96].

Більшість жінок занадто пасивні, дозволяють випадковим подіям впливати на своє життя. Життєва ціль чоловіків – високий суспільний статус, повага й визнання. Життєва ціль жінки – чоловік, який захистить її та дітей. У боротьбі за статус чоловік конкурує з іншими чоловіками, але не розглядає на рівних жінку. У боротьбі за чоловіка жінка конкурує з іншими жінками. Жінки розуміють кар'єру як особистісне зростання і самовдосконалення. Чоловіки ж уявляють собі кар'єру як більш високий суспільний статус і престижні посади [57].

Широковідомий та поширений факт, що гендерна культура слугує та вважається невіддільним складником демократичного світогляду, дотримання принципу рівності та рівноцінної громадянської гідності кожного вільного та незалежного громадянина, незалежно від статі, забезпечення й дотримання умов вільного вибору діяльності та професії, соціальних статусів та відповідних ролей, взаємоповаги, підтримки, розуміння, різнопланового розвитку особистості та самореалізації як представників чоловічої статі, так і жіночої. Проте в межах та рамках андроцентричної та патріархальної культури такі принципи не діють та часто нехтуються. В першу чергу це відноситься до сфери зайнятості професійного спрямування, можливостей та умов щодо реалізації різними шляхами та методиками, серед яких чільне місце посідає кар'єрне просування та зростання, успіх та досвід.

Традиційним, глибоко вкоріненим залишається стереотип гендерного підходу, за яким навіть працююча освічена та самодостатня, але заміжня жінка є передусім дружиною й матір'ю, берегинею роду, що повинна допомагати чоловікові, зачасти зневажаючи власні прагнення та захоплення до самореалізації та успіху, відмовляючись від реальних кар'єрних можливостей. Такі уявлення великою мірою притаманні та характерні для представників обох статей, що засвідчує готовність жінки беззаперечно

поступатися та в певній мірі нехтувати і місцем на ринку праці, і місцем на щаблі кар'єрного зростання. Підтвердженням даного факту слугують результати великої кількості проведених опитувань. Загалом не можна сказати, що робота жінок поза домом не схвалюється. Навпаки, мало хто виступає противником участі жінок у забезпеченні сімейного добробуту та затишку. Переважна більшість громадян підтримують той факт, що обоє – і чоловік, і дружина – повинні робити внесок до сімейного доходу, поповнювати спільний бюджет, тобто мати вагоме місце стосовно соціальних статусів та відігравати відповідні ролі у виробничій сфері суспільства.

Упереджене ставлення стосовно можливостей та умінь жінок працювати і вибудовувати кар'єру легко виправдовується завдяки надзвичайно поширеному й усталеному твердженню, що кожна жінка – це насамперед матір, берегиня сімейного вогнища, яка в рамках соціальної самореалізації повинна мати дітей. Усі інші соціальні ролі – другопланові, меншої вартості і за певних умов ними можна знехтувати та не посилається на них.

В тому випадку, коли від представників жіночої статі загалом очікується поступливість на трудовому ринку та кар'єрна неамбіційність, то тим паче їх не очікують бачити в ролі політичних фахівців. Хоча суспільство останнім часом поповнилося вже достатньою кількістю жінок-політиків, керівників політичних партій і організацій, вагома частина суспільства, порівнюючи дії жінок і чоловіків як політичних лідерів, надають перевагу чоловікам.

Серед справедливих посилів підходу домінування можна відзначити твердження про те, що тривалий період соціального домінування чоловіків над жінками не міг не вплинути на структури лінгвістичної поведінки жінок, хоча, можливо, завдяки частковій емансипації сліди цього впливу будуть все більше і більше стиратися з часом. Як недолік підходу домінування (що, втім, справедливо і для інших підходів) можуть розглядатися випадки перегинів у бік радикалізму. Так, за твердженням М. Талбот, вразливим місцем в теорії

домінування є універсалізація концепції домінування, оскільки «всі чоловіки не в змозі домінувати над усіма жінками» [82, с. 134].

Недостатком підходу відмінності, на погляд багатьох дослідників, є перебільшення ролі гендерних відмінностей в лінгвістиці, а іноді навіть їх абсолютизація. Саме це перебільшення дозволило найбільш чітко окреслити межі гендерних відмінностей, що, по всій видимості, було необхідним на тому етапі досліджень.

Сьогодні можна говорити про існування власне гендерних досліджень, котрі вивчають обидві статі, а точніше – процес соціального конструювання розбіжностей між статями. Гендер вважається інституціоналізованим та ритуалізованим соціокультурним конструктом – одним із параметрів соціальної ідентичності індивіда. Громадські інститути (армія, школа, церква) підтримують розбіжності, надають їм статусу норми та інтерпретують як природньо обумовлені. Громадські ритуали також створюють гендерну асиметрію – в одязі, повсякденному житті та символіці. Гендер як продукт культури відображає уявлення народу про жіночність та мужність, які зафіксовані у фольклорі, казках, традиціях та, звісно, у мові. В колективному розумінні присутні гендерні стереотипи – спрощені та загострені уявлення про властивості та якості представників тієї чи іншої статі.

В загальному плані дослідження гендеру у мовознавстві стосується 2 груп проблем.

1. Мова та відображення у ній статі. Ціль даного підходу полягає та є характерною в описі та поясненні того, як у мові пояснюється та обґрунтовується наявність людей різної статі (досліджується в першу чергу система номінантів, лексикон, синтаксис, пунктуація, категорія роду), які оцінки приписуються представникам обох статей і в яких семантичних областях вони найбільш помітно/чітко виражені.

2. Мовленнєва та в цілому комунікативна поведінка представників чоловічої та жіночої статей, де виділяються типові стратегії та тактики, специфічний з точки зору гендеру вибір одиниць лексикону, шляхи досягнення успіху у веденні комунікації, переважна більшість при виборі лексики, синтаксичних конструкцій, специфіка мовлення чоловіків та жінок.

Говорячи одними і тими ж фразами, представники протилежних статей можуть керуватися різними мотивами та по-різному пояснювати та сприймати слова співбесідника. Наприклад, запропонувати свою допомогу можна тлумачити як прояв солідарності та зміцнення взаємних відносин. Але можна побачити в допомозі і натяк на те, що особа, яка пропонує свою допомогу демонструє свою яскраву перевагу та намагається бути домінантом у відносинах.

Крім того, в кожній культурі існують традиції та ритуали стосовно вдення спілкування, які різняться для представників обох статей. Так, під час застілля, урочисте слово частіше надається чоловікам та на цьому акцентується увага. Навряд чи жінка виконає роль тамади.

У зв'язку з цим Д. Таннен говорить про поняття **гендерлекту** – соціально та культурно обумовлені особливості спілкування чоловіків та жінок. Теорія гендерлекту не знайшла загальної підтримки в лінгвістиці, проте потрібно визнати, що модуль, розроблена Д. Танне, володіє силою пояснення, про що свідчить висока популярність даної праці – вона перекладена більш як на 30 мов та постійно перевидається [83].

Вагомим обсягом інтерес відзначаються дослідження гендеру у професійній комунікації. Так, на основі результатів тривалої то об'ємної роботи німецьких лінгвістів стосовно питань дослідження гендерної специфіки професійного спілкування встановлено, що представники різних статей виявляють тенденції до різних стилів ведення полеміки. Чоловіки рідше у меншій еквівалентності реагують на критику, частіше вдаються до іронії та насмішок, посилянь на авторитети, використовують меншу кількість мовних засобів та художніх прийомів, що виражають невпевненість, та як

результат справляють враження яскравовиражених особистостей, які в міру компетентні та впевнені у собі та у своїй правоті, цінні спеціалісти, з більшою успішністю домагаються так званого «статусу експерта».

Слід зазначити, що дослідники почасти вказують на відсутність різких «непрохідних» кордонів між чоловічою і жіночою мовою. Зазначені ними особливості чоловічого та жіночого мовлення визначаються як тенденції вживання. «Непоодинокі випадки, коли ті чи інші явища, виявлені в мові чоловіків і жінок, пов'язані з особливостями їх психічного складу, характеру, професії, ролі в соціумі, але не з різницею по статі» [32].

Виділення жінок як самостійної частини дослідження дозволяє проявити цілу низку методологічних і методичних зміщень минулих експериментів, які, як наслідок, призводять до спотворення отриманих знань щодо психології чоловіків та жінок. У цьому зв'язку критиці піддаються процедури психологічного дослідження, де сексистські тенденції часто спровоковані феноменом соціальної бажаності. Прагнення психологів до об'єктивності отримання знань ускладнюється тим, що упередження щодо тієї чи іншої статі можуть міститися вже у формулюванні проблеми, висуненні гіпотези чи підборі тестових завдань. Стаття дослідника також суттєво впливає на результуючі показники вже на етапі збору та обробки первинної інформації, а інтерпретація отриманих даних з використанням гендерно нечутливої або й відверто сексистської теорії породжує замкнене коло самосправджуваних припущень [21, с.109-131].

Характерною рисою лінгвістичної гендерології можна назвати практичну спрямованість дослідження чоловічого та жіночого мовлення: велика кількість праць пов'язано з потребами криміналістичної експертизи [21]. Вони зосереджені на діагностиці та встановленні ідентифікаційних ознак чоловічого та жіночого мовлення. Найбільш значима для цього виду досліджень розробка методик встановлення імітації мови особи протилежної статі. З'ясовується, яким чином можна встановити сам факт імітації, які ознаки тексту дозволяють встановити фальсифікацію. Очевидно, що для

вирішення цього завдання необхідно мати чітко верифікований набір ознак чоловічого та жіночого мовлення. Так, Т. В. Гомон вважає: «Щоб прийти до висновку про факт імітації мови особи іншої статі, потрібно встановити, який комплекс класифікаційних ознак (ідентифікаційних характеристик) жіночої і чоловічої мови є яскравим, часто зустрічається і легко піддається імітації, а яким ознаками наслідувати складніше, що обумовлено глибинними процесами породження мовлення і не може бути заховано, замасковано» [18, с. 96]. Автор виділяє комплекс поверхневих і глибинних ознак чоловічого та жіночого мовлення. До поверхневих відноситься компетентний опис фрагментів дійсності, де традиційно очолюють жінки: приготування їжі, орієнтація в проблемах моди, виховання, домашнього господарства,- або чоловіки: ремонт техніки, домашня праця за допомогою слюсарних і подібних інструментів, знання спортивних команд. Такі ознаки можуть бути відносно легко сфальсифіковані. Загальною же глибинною ознакою імітації автор вважає «наявність в тексті, складеному від імені жінки (чоловіки), характеристик, в більшій мірі відображають психолінгвістичні навички чоловічої (жіночої) письмової мови» [18, с.96].

До них автор відносить:

Чоловіча письмова мова:

- *використання армійського та тюремного жаргону;*
- *часте використання вставних слів, особливо тих, що володіють акцентом констатації фактів: очевидно, без сумніву, звісно;*
- *вживання великої кількості іменників абстрактного значення;*
- *вживання при передачі емоційного стану, чи оцінки предмету, чи явища слів з найменшою емоційною індексацією; одноманітність та надзвичайна простота лексичних прийомів при передачі емоцій;*
- *поєднання лексики, яка маркована як емоційно так і офіційно, при зверненні до близьких та рідних людей;*
- *використання газетно-публіцистичних кліше;*

■ *вживання нецензурних слів як вступних та одноманітність нецензурних слів, що використовуються;*

■ *невідповідність знаків пунктуації емоційному напруженню мови.*

Жіноча письмова мова:

■ *наявність великої кількості вступних конструкцій, художніх засобів, визначень, експресії мовлення, обставин, означень, займенникових доповнень, а також модальних конструкцій, що виражають та володіють різною ступінню невпевненості, імовірності та невизначеності (можливо, по всій видимості, по-моєму, мабуть);*

■ *схильність до вживання «престижних», стилістично підвищених форм, кліше, книжкової лексики, піднесеності та офіційності мовлення (відчував почуття огиди та гидливості; різка розмова; силуети підлітків);*

■ *використання нейтральних фраз та виразів, евфемізмів (нецензурно висловлювався замість матюкався; в нетверезому вигляді замість п'яний);*

■ *вживання висловлювань, які володіють ступенем оцінності (слів і словосполучень) з дейктичними лексемами замість назв осіб по імені(ця сволота; ці покидьки);*

■ *велика образність та піднесеність мовлення при описі почуттів та вражень, різноманіття інвектив та їх акцентація за допомогою підсилюючих частин, прислівників та прикметників;*

■ *в інвективах високо частотність володіють зооніми; переважають лайки-іменники та дієслова, що вживаються у пасивному стані;*

■ *доволі частим є також використання сполучень «прислівник+прислівник» (надто безжально; дуже добре, занадто високо), простих і складносурядних речень, синтаксичних зворотів з подвійним запереченням; часте використання знаків пунктуації, високе емоційне забарвлення мови.*

Разом з тим дані про гендерну специфіку мовної поведінки вельми суперечливі, на що ще в 1974 році вказали психологи Маккобі і Джеклін, що проаналізували практично всі наявні на той момент експериментальні праці з відмінностей в мові жінок і чоловіків. Сьогодні вважається, що гендерні особливості повинні розглядатися в поєднанні зі статусом, соціальною групою, рівнем освіти, ситуативним контекстом, а також з урахуванням мінливої ситуації в суспільстві [79].

В цих та інших роботах наводяться дані про іменники, що позначають осіб чоловічої і жіночої статі, розглядається їх походження та час виникнення у системі мови у зв'язку з явищами синонімії та надзвичайної подібності, процеси метафоризації у взаємозв'язку з приналежністю до категорії роду, вплив екстралінгвістичних факторів на розвиток системи стосовно найменувань осіб представників жіночої статі, історія розвитку таких найменувань, функції категорії роду.

Розгляд названих проблем відрізнявся від феміністської постановки питання більш політичною нейтральністю, істотнішим урахуванням інтралінгвістичних процесів(аналогії фонетичних закономірностей). Більше того, вони не ігнорують і екстралінгвістичну обумовленість виникнення ряду номінацій та надають цьому чільну увагу, особливо для позначення осіб жіночої статі.

Особливість розвитку гендерних досліджень останніх років - це спеціалізація і застосування гендерного підходу в області наукових досліджень. В лінгвістиці цей процес проявляється в першу чергу в зростанні числа кандидатських і докторських дисертаційних з гендерної проблематики.

Автори наголошують на тому, що відмінності в моделях чоловічої / жіночої мовної поведінки проявляються нерегулярно і гендер не є визначальним фактором комунікації. Паралельно цьому в певних ситуаціях мовного спілкування вплив даного поняття проявляється в зверхності одних прийомів мовної поведінки і блокуванні і підпорядкуванні інших. При цьому вагома увага акцентується на тому, що перенесення стереотипів поведінки з

однієї сфери спілкування в іншу може мати неоднозначні та кардинально різні наслідки.

Гендерні аспекти невербальної комунікативної поведінки також викликають зацікавлення у дослідників. Доведено, що на невербальну семіотику гендеру впливають особливості тих спільнот та культур, до яких належать чоловіки та жінки.

До нової ланки у сфері досліджень відноситься також потік досліджень, що постійно зростає на базі методології фемінізму. Як правило, такі роботи присвячені викриттю дискримінації структур мови, аналізу патріархальних стереотипів. Вони оперують поняттям сексизм і носять у багатьох випадках виразний політичний характер. В академічному середовищі такі праці підтримки не зустрічають.

2.3 Аналіз результатів вивчення гендерного компоненту у німецьких прислів'ях та приказках

Гендерні дослідження сучасного світу відіграють доволі вагому роль у різних напрямках гуманітарних наук. З'ясування ролі статей у розвитку культури, їх вираження у філософії, історії, мові, літературі, мистецтві дає змогу виявити нові аспекти розвитку соціуму та мати глибше розуміння стосовно процесів, що відбуваються.

Гендерна рівність передбачає відмінності відмінності стосовно запитань гендеру, оскільки рівність статей у площині філософського та правового спрямування не означає їх біологічної ідентифікації.

Відмінності, які не слугують чинником стосовно питань нерівності, стосуються репродуктивної сфери представників обох статей, які можуть виникнути під впливом певних соціальних факторів, ситуацій, дій (гарантії правового захисту та піклування про здоров'я вагітної жінки). Фізіологічні відмінності не можна прийняти чи відмінити законом, тому здатність жінки

народжувати дитину є відмінністю, що не змінюється в часі, а факт правового захисту не веде до нерівності [51, с. 56].

Однією із імплікацій гендерної рівності є «гендерна симетрія» – стан, у якому принцип рівних прав і можливостей для представників протилежних статей реалізований на практиці. Категорія «гендерна симетрія» перебуває у нерозривному взаємозв'язку із «гендерним паритетом», котрий полягає у забезпеченні відносин між статями, які збалансовані з погляду гендерного поняття, враховуючи статеві відмінності, сприяє розвитку партнерських взаємовідносин між представниками обох статей, питань стосовно усунення дисбалансу в приватній та публічній сферах життя.

Існує п'ять основних типів підпорядкування гендерним нормам, яким притаманні такі ознаки:

- а) підпорядкування соціальним нормам та правилам, за яких індивід не приймає їх, але співвідносить та зважає свій стиль поведінки з ними з метою уникнення покарання й отримання соціального схвалення;
- б) схвалення, інтерналізація - підпорядкування нормам соціального права за умови їх повного прийняття та виконання;
- в) ідентифікація - підпорядкування соціальним нормам у тій ситуації, коли внутрішнє «Я» індивідуальної особи повторює дії рольової моделі;
- г) невідкорення – відкидання та не прийняття соціальних норм незалежно від моделі соціальної поведінки;
- д) андрогінія - у поведінці індивіда наявні рольові моделі представників як чоловічої, так і жіночої статей.

За визначенням А.В. Кириліної, «гендерні стосунки фіксуються в мові у вигляді культурно зумовлених стереотипів, відбиваючись на поведінці, зокрема і на мовній, особистості і на процесі її мовної соціалізації» [39, с.33].

У німецькій мові збереглися сотні образних висловів, в яких відображено багатовікові надбання та колорит народу, його досвід, філософські погляди на життя. Прислів'я та приказки передають стале світобачення та думку людей, особливості ведення розмови, критичне мислення. Передають талановито, яскраво, емоційно, з почуттям гумору. Ці мовні мініатюри влучності неперевершені за формою та змістом. Вони являють собою скарбницю народної мудрості.

Прислів'я та приказки слугують одним із вагомих компонентів культурно-національної інткрпретації.

Грунтовна завершеність стосовно контексту, чуттєвий досвід та конкретність і критичність стовсовно мислення слугують критеріями його розмежування з приказкою, котра потребує також завершення у аспекті синтаксису. Завдяки прислів'ям можна зрозуміти, які ідеали та переваги має народ-носій мови, тому що вони мають не тільки глибокий зміст та думку, а й визначають мораль. Прислів'я містить у собі оцінку та експресивність. Воно є найбагатшим джерелом у пізнанні наївної картини світу.

Прислів'я та приказки беруть своє начало у далекому минулому та зачасту вживаються в переносному значенні, так як вагома кількість народної мудрості втратили свій звичний зміст. Прислів'я та приказки зачасту використовують для підсилення думки та надання акценту. Крім того, існує твердження, що вони не є загальновживаними. Часто мовознавці та науковці говорять, прислів'я слугують загальновживаною мудрістю, учення, якої ніхто не дотримується, зачасту це нісенітниця, що протягом століть стали мудрістю.

На основі аналізу словників *Кудіна, О. Ф. Перлини народної мудрості = Die Parlen der Volksweisheit : німецькі прислів'я та приказки; Бойко Н. В. DEUTSCHE SPRICHWÖRTER UND SPRICHWÖRTLICHE REDENSARTEN НІМЕЦЬКІ ПРИСЛІВ'Я ТА ПРИКАЗКИ; Кожемяко В.С. Русские пословицы и присказки и их немецкие аналоги* мною було виявлено, що стереотипне ставлення до чоловіків та жінок, на матеріалі німецьких прислів'їв та

приказок, формує образ типового чоловіка (сильного, стриманого, хазяйновитого, рішучого, емоційного стриманого) та типової жінки(підкуючої матері та дружини, хорошої хазяйки, берегині роду).

Образ типового чоловіка

Образ типової жінки

Риси характеру	
Твердість характеру, міцність духу, впевненість	М'якість, слізливість, скромність
Зовнішні ознаки	
Грубість, мужність	Ніжність, краса, чарівність
Емоційність	
Стриманість, впевненість, сила волі	Невпевненість, м'якосердечність, співчутливість, щирість
Типова поведінка у суспільстві	
Рішучість, схильність до верховенства, організованість	Підпорядкованість, розгубленість, важкість у прийнятті серйозних рішень

Аналіз німецького фольклору засвідчив, що існує багато позитивних характеристик стосовно представників жіночої статі як люблячої, щирої, красивої, ніжної, турботливої дружини для свого чоловіка.

Неодноразово визначено головну роль жінки в родині. Бути берегинею сімейного вогнища, дружиною й матір'ю вважається природним та першочерговим призначенням жінки, тому прислів'я та приказки, що описують її з цієї точки зору, виражають або передають нейтральну оцінку. Для чоловіка ж бути гарним сім'янином – окрема чеснота. Нищенаведене прислів'я є яскравим прикладом, в якому головну роль при передачі змісту відіграють прикметники *taub* та *stumm*.

Der Mann taub, die Frau stumm gibt die besten Ehen (Глухий чоловік і німа жінка – найкраще подружжя) [49, с. 59].

Die Frau tut es dem Manne gleich (Куди голка – туди й нитка, куди чоловік – туди й жінка) [49, с.69].

Критиці підлягають такі стереотипно жіночі якості, як звичка пліткарства, нераціональність, високий рівень емоційності, зла вдача. Вона – брехлива, хитра та вивертка:

Die Frau hält Ausverkauf (Розпродаж тримається на жінках) [49, с.69].

Ein Mann, ein Wort, eine Frau, ein Wörterbuch (Де чоловік одне слово, там жінка - десять) [49, с.90].

Sie hört läuten, weiss aber nicht, wo die Glocken hängen /

Sie sieht den Rauch und weiss nicht, wo das Feuer brennt.

(Чує дзвін, та не знає, звідки він) [7, с.217].

Schlimme Nachricht kommt stets zu früh, eine gute Nachricht kommt stets gelegen.

(Погані вісті не лежать на місці) [7, с.218].

Ein Affe bleibt ein Affe und kam er nach Rom /

Bär bleibt Bär, führt man ihn auch übers Meer /

Flog' eine Gans über's Meer, kam' eine Gans wieder her /

Es flog ein Gänschen über Rhein und kam als Gickgack wieder heim /

Wer weit reist, verändert wohl das Gestirn, aber nicht das Gehirn /

Reist eine Katze nach Frankreich, so kommt ein Mausfänger wieder /

Wer daheim ein halbes Vieh, wird auch in Jena kein Genie (Ворона й за море літає, дурна повертається) [7, с.196]

Прислів'я та приказки таких тематичних груп як «характер» та «інтелектуальні здібності» репрезентують типову в поданні німецького мовного товариства жіночу поведінку.

Тут яскраво виражені та акцентовані такі якості з негативною конотацією: здатність до сварок, балакучість, примхливість, метушливість. У великій кількості прислів'їв та приказок жінка – власність, що приносить своєму хазяїнові лише неприємності та турботи, слугує обузою у певній мірі. Здебільшого стереотипи, що дискримінують жінку та явно виражають її

неавтономність, свідчать про численні пороки осіб жіночої статі: марнотратство, підступництво, пліткарство.

Zehn alte Weiber, elf Krankheiten (Десять старих баб – одинадцять болячок) [49, с.252].

Lange Haare, kurzer Verstand (Хоч на голові густо, та в голові пусто) [49, с.6].

Zu große Neugier treibt den Vogel in die Schlinge (Допитливий Барварі ніс відірвали) [49, с.20].

Притаманна характеру жінок така риса як балакучість полягає у звичайному обговоренні певних життєвих ситуацій, проте через надмірну вербальну активність суспільство приписує їм і такі якості як брехливість та пліткарство, що й відбивається у народних прислів'ях та приказках.

У німецькій ідіоматиці зафіксоване і доволі зневажливе трактування стосовно інтелектуальних здібностей жінок:

Es flog ein Gänschen übern Rein, und kam als Gickgack wieder heim (Ворона за море літала, та розуму не дістала) [49, с. 29].

Magst sie waschen, magst sie reiben, wie sie ist, so wird sie bleiben (Хто розуму не має, тому й коваль не вкує) [7, с.274].

Voller Bauch zum Studieren nicht taugt /

Volle Bauchs, leere Köpfe / Voller Bauch studiert nicht gern /

Zu satt macht matt (Живим товстий, та лоб пустий) [7, с.192-193].

Hat der Arme was, so hat er kein Fass /

Wenn's Glück regnet, sitzt er im Trocknen /

Regnet's vom Himmel Brei, mir fehlt der Löffel /

Wenn's Mus regnet, hat er keinen Löff (Є в глеку молоко, та голова не влазить) [7, с.192].

Вищезгадане прислів'я є псевдообразом нераціонального мислення жінки.

Крім того, народна творчість засвідчує надзвичайне бажання дівчат стосовно заміжжя із заможним нареченим та заздрість чужому життю:

«Spröde Magd macht kühne Freier» (Манірна дівчина робить женихів сміливими) [49, с.178].

Henker Der Neidische ist sein eigener Henker /

Eine Kuh deckt viel Armut zu /

Mißgunst frisst ihr eigenes Herz /

Neid ist dem Menschen, was Rost dem Eisen /

Neid frisst seinen eigenen Herrn / Wer neidet, der leidet /

Neidhart kann's nicht leiden, dass die Sonn' ins Wasser scheint (Заздрий від чужого щастя сохне / Залізо іржа з'їдає, а заздрий від заздроців помирає) [7, с.199].

Geld schliesst auch die Holle auf /

Geld kann auch den Teufel in ein Glas bannen /

Sobald das Geld im Kasten klingt, sobald die Seel in'm Himmel springt /

Goldner Hammer bricht eisernes Tor /

Wer mit goldnen Kugeln schiesst, der trifft gewiss /

Gründe aus der Münze geholt, überreden am besten /

Wo der Taler läutet, da gehen alle Türen auf /

Tausendguldenkraut tut Wunder (Золотий ключик до всіх замків надасться / Золотий обушок скрізь двері відчиняє / Золота швайка мур пробиває) [7, с.183].

Henker Der Neidische ist sein eigener Henker /

Eine Kuh deckt viel Armut zu / Mißgunst frisst ihr eigenes Herz /

Neid ist dem Menschen, was Rost dem Eisen /

Neid frisst seinen eigenen Herrn /

Wer neidet, der leidet /

Neidhart kann's nicht leiden, dass die Sonn' ins Wasser scheint (Заздрий від чужого щастя сохне / Залізо іржа з'їдає, а заздрий від заздроців помирає) [7, с.199].

Велика кількість німецьких прислів'їв та приказок відображають ієрархічність стосунків осіб чоловічої статі – жінка за маскулінної позиції

першості. Чоловік німецьких прислів'ях та приказках представлений як виконавець прототипної соціально-психологічної маскулінної ролі добувача та годувальника, лідера та сміливця, а жінка – як представниця прототипної фемінної ролі берегині домашнього вогнища та піклування, що стає причиною обрання ними моделі поведінки, що відповідають цим ролям:

Was bedeutet schon Geld gegenüber einem herzlichen Einvernehmen in der Familie / Haussegen ist besser als Goldregen (Нащо й клад, коли в сім'ї лад) [7, с.314].

Нищенаведене прислів'я одним словом *ein* дуже влучно охарактеризовує представників сильної статі.

Ein Mann, ein Wort (Сказано - зроблено) [49, с.90].

Негативної характеристики набуває діяльність жінки за межами домашнього середовища, особи чоловічої статі підлягають критиці за небажання працювати або втрату працездатності:

Not am Mann, Mann voran (Доки грім не гримне, чоловік не перехреститься) [49, с.53].

Такі сентиментальні почуття як слізливість та м'якість характерні атрибуту жіночої поведінки, та вважаються неприпустимими для чоловіка:

Weder warm noch kalt (Ні масло, ні кашка, ні квасок, ні закваска) [73, с.76].

Проте численними є докази «особливого ставлення» осіб чоловічого роду до пияцтва. Уміння багато випити – це помилкова ознака чоловічої сили, яка притаманна не усім та не завжди і слугує так званим стереотипом. Добре відомо, що жіноча залежність від алкоголю сильніша та зловживання жінками теж має місце, однак українські народні прислів'я та приказки демонструють нам лише андроцентричний погляд на цю проблему:

Der Ladenbesitzer, der eine Mücke ist, trinkt dort, wo er nicht sitzt (Крамар, що комар, – де не сяде, там п'є) [49, с.95].

Mönche essen im Esszimmer und trinken in der Zelle (Іноки в трапезниці їдять, а в келії запивають) [49, с.67].

Durch Würfel, Kart und Kann, wird mancher zum armen Mann (Карти і ниття не доводять до нуття) [49, с.80].

Lass den Trunk dem Manne, aber nicht den Verstand in der Kanne (Пий, та розуму не пропивай) [49, с.145].

Надзвичайно велика кількість прислів'їв та приказок тематичної групи «зовнішній вигляд», що мають характерні ознаки характеристики чи опису жінки, оцінно марковані стереотипи, порівнюють жінку із твариною чи з іграшкою, часто жінка виступає в ролі – сексуального об'єкту:

Dem einen gefällt die Mutter, dem anderem die Tochter und manchen alle beide (Кому мати, кому донька, а кому обидві) [49, с.45].

Eine schöne Frau will jeder küssen (Вродливу жінку кожен хоче цілувати) [49, с. 95].

Переважні в кількісному відношенні позитивно марковані ідіоми акцентують насамперед такі якості чоловічого характеру, як: сміливість, сила волі, надійність, чесність. До чоловіка народна думка звернена як до представника роду людського. Багато прислів'їв та приказок навіть застерігають та вберігають в певній мірі чоловіків від усіляких життєвих безладь, що пов'язані з жінкою:

Alter Wein und junge Weiber, sind die besten Zeitvertreiber (Весело тому, хто молоду жінку і старе вино має) [49, с.26].

Junge Frau und alter Mann sind ein Trauriges Gespann (Молода жінка і старий чоловік – сумна упряжка) [49, с.137].

Wenn ein Alter ein junges Weib nimmt, so lacht der Tod (Ненадовго старий жениться. Оце тобі, бабусю, наука, не ходи заміж за онука) [49, с.210].

Всім добре відомо, що зміст прислів'їв та приказок відтворює узагальнену думку. Такі думки є характерними не лише для німецької культури, а й притаманні багатьом іншим культурам, у яких довгий час домінували патріархальні відносини та погляди, де соціальна цінність чоловіка під впливом різних умов: історично обумовлених обставин,

географічного положення, політичного становища, економіки, форм власності – була значно вищою, ніж соціальна цінність жінки.

Таким чином, мова є рушійною силою формування патріархальних стереотипів, що мають певну групу ризиків, як для представників жіночої, так і чоловічої статі. Їх існування є проявом мовного сексизму. Поняття гендерного стереотипу нам видається логічним розглядати й визначати в контексті теорії соціального конструювання гендеру [40, с. 99].

Отже, можна жійти висновку, що приналежність до певної статі має одне з вирішальних значень при виборі індивідумом стилю своєї поведінки. Гендер, або соціальна стать, володіє величезним вплив на взаємини та стосунки між людьми, багато в чому керує способом їх життям. Між прислів'ями й приказкамита гендерними стереотипами існує зв'язок, який полягає в тому, що останні в прислів'ях широко відображаються. Більше того, у пареміях прослідковується не лише відображення гендерних стереотипів, а також їхня трансформація та певні зміни в аспекті історичного та соціального розвитку суспільства.

Під час вивчення, розвитку та засвоєння мови і мовлення, дитина засвоює певні особливості культурного життя, людського способу дій та манер поведінки та способу життя. На основі занурення інформації у підсвідомість відбувається процес соціалізації. Стереотип відображає та у певній мірі нав'язує певний стандартизований колективний досвід і, навіяний індивіду в процесі навчання і спілкування з іншими, допомагає орієнтуватися в житті та направляє його поведінку. Пареміологічний фонд німецької мови – важливе джерело інтерпретації, оскільки це стереотип народної свідомості.

У прислів'ях і приказках відображено картину світу так званого чоловічого спрямування та чоловічу владу у світі та суспільстві, де чоловіки як адресанти або адресати домінують кількісно. Зробивши вибірку прикладів із збірників прислів'їв та приказок, можемо узагальнити, які стереотипні уявлення зафіксовані у народній мудрості. Так, із вибраних нами чоловічих стереотипів негативну значення посідає лише схильність чоловіків

зловживати алкоголем та їхня велика пристрасть до їжі. Всі інші приклади спрямовані на підкреслення чоловічої значущості, розуму та звитяги. Розмір чоловічого простору в пареміях значно більший та вагоміший за жіночий. Навіть у тих прислів'ях, які можуть бути застосовані до обох статей, імпліцитно фігурує саме чоловічий рід:

Auf der Reise ein guter Gefährt ist so gut wie ein Pferd. (В дорозі гарний попутник так само важливий, як і добрий кінь).

Wie eine Made im Speck leben (Кататися як сир у маслі.) [49, с.56].

У наведених прикладах окрім чоловічого роду слів, які входять до складу паремій, на гендер вказує стереотип **“Чоловіча пристрасть до їжі”**: *Die Liebe geht durch den Magen (Шлях до серця чоловіка лежить через шлунок.) [73, с.23].*

У кожної людини є природня потреба в їжі, як у джерелі енергії для нормальної життєдіяльності людського тіла, проте саме жінки найчас-тіше дотримуються дієт і їжа розглядається ними переважно як задоволення фізичних потреб, тому в народній мудрості майже відсутні приклади паремій на підтвердження жіночої пристрасті до їжі. Натомість багато зразків указують на те, що місце жінки біля печі (тобто готувати їсти та годувати родину).

У досліджуваних пареміях має місце опозиція “чоловіче – жіноче” з конотаціями “правильне – неправильне”, адже за стереотипом “Чоловіки розумніші за жінок” теж маємо достатньо прикладів: *Der Fleissige macht aus einem Tage zwei. (Працьовитий з одного дня зробить два) [49, с.90].*

Gelehrte und Intellektuelle sind für mich wie kokette Damen. (Вчені та інтелектуали подібні до кокетливих дам) [49, с.98].

Часто в українських пареміях зустрічаємо стереотип “Сила в родині”, де чоловік висувається переважно на перший план:

Das Erste, das der Mann im Leben vorfindet, das Letzte, wonach er die Hand ausstreckt, das Kostbarste, was er im Leben besitzt, ist die Familie. (Перше, що людина знаходить у житті, останнє, до чого тягнеться, найцінніше в житті - це сім'я.) [73, с.45].

Das höchste Glück ist die Liebe der Familie. (Найбільше щастя - родина) [73, с.97].

У сучасному українському суспільстві роль чоловіка в сім'ї часто недооцінюється та пригнічується. Дуже важливу роль чоловік та батько відіграє у вихованні синів, адже хто, як не справжній чоловік, авторитет своїм прикладом навчить дитину тому, як треба ставитися та відноситись до жінки, піклуватися про сім'ю, ділити між усіма членами сім'ї тягар завдання та обов'язки, вирішувати конфлікти та створювати гармонію. Тут бачимо наступний стереотип “Чоловічий приклад”:

Welche selbst, solche Söhne (які самі, такі сини).

Der Apfel fällt nicht weit von Stamm (Яблуко від яблуні недалеко падає; який куц, така й хворостина, який батько, така й дитина;) [49, с.78].

Лише в повноцінній сім'ї, де з дитинства прищеплюються належні стереотипи внутрішніх сімейних взаємин, приклади любові та поваги, турботи та підтримки, завдяки яким можливо підготувати дитину до майбутнього дорослого життя. Стереотип “Чоловіча робота” розкривається такими прислів'ями, які передають нам давні людські переконання та бачення, що чоловіки більш сильні, стійкі та вправні, відповідно й з роботою вони справляються краще:

Für unsere Fedot keine schreckliche Arbeit (Для нашого Федота не страшна робота) [49, с.104].

Nicht der Gute, der beginnt, sondern derjenige, der endet (Не той молодець, що починає, а той, що кінчає) [73, с.23].

У більшості паремій зустрічаємо лише згадку про певну професію, але й це уже дає змогу зробити висновок про приналежність її чоловікам:

Es ist noch kein Meister von Himmel gefallen (Майстром не народжуються, а стають) [49, с.98].

Стереотип “Чоловіки наполегливі та завзяті” знаходить відображення у таких прислів'ях:

Er sagte so, wie mit einer Axt abschnitt (Сказав, як сокирою відрубав) [49, с.56].

Er sagte so, als eine Nelke erzielt (Сказав, як зіздка забив) [49, с.89].

Завзятість допомагає людині завжди тримати перед очима кінцеву мету та слідувати їй, робити все можливе і зупинитися тільки після того, як вона буде досягнута. Однак чоловіча впертість часто має і негативну конотацію, що також відображено у прислів'ях:

Störrisch wie ein Esel (Впертий, як баран) [49, с.87].

У жіночій картині світу, наявній в прислів'ях та приказках, виділяємо дев'ять семантичних груп, які формують стереотипні уявлення про роль жінки в суспільстві. Так, візьмемо нейтральну групу із означених нами стереотипів “Жіноча робота”. Значна частина щоденних жіночих обов'язків не були сезонними, їх належало виконувати безперервно протягом усього року, витрачаючи багато часу та зусиль [42, с. 67].

Про це свідчать і прислів'я:

Frauenarbeit geht nie ins Bett (Жіноча робота ніколи не лягає спати) [49, с.34].

Frauenarbeit geht im Slop verloren (Жіноча праця пропадає у помиях) [49, с.45].

У широкій вибірці прислів'їв та приказок велика кількість паремій стосується приготування їжі та догоджанню чоловікам:

Sie wusste, wie man kocht, wusste aber nicht, wie man dient.(Вміла готувати, та не вміла подавати) [73, с.89].

Es ist zu sehen, dass der Pate Kuchen gebacken hat, weil das Tor im Teig ist
(Видно, що кума пироги пекла, бо й ворота в тісті) [73, с.34].

Wer reist, der fülle den Brotkorb (Ідеш на день, а хліба бери на тиждень).

Oft kommt die Brühe teurer als das Fleisch /

Die Sache lohnt die Mühe nich (Шкурка вичинки не варта).

Butter verdirbt keine Kost /

Halt Mass im Salzen, doch nicht im Schmalzen /

Des Guten kann man nicht zu viel tun (Масло каші не портить).

Vor Essen wird kein Tanz /

Ist der Magen satt, wird das Herz fröhlich(Добре пісні співати, пообідавши) [7, с.205]

Семантично близькі групи стереотипів із позитивною конотацією це певним чином залежні одна від одної категорії «Приваблива зовнішність», «Заміжжя», «Материнство», «Хазяйновитість». Ідеальна суспільна думка саме такими упередженнями веде молоду дівчину дорогою життя; тобто за стереотипами дівчина-красуня виходить заміж, народжує дітей та добре порається по господарству. Отже, стереотип, який представлений, типу «Приваблива зовнішність» виражений у прислів'ях та приказках, які окрім констатації факту краси, дають поради, як обирати наречену:

Besser Sperling in der Hand als die Taube auf dem Dach (Краще синиця в руках, ніж журавель в небі) [49, с.90].

Trau, schau, wem! (Довіряй, але провіряй!)[49, с.67].

Der Schein trügt (Зовнішність оманлива) [49, с.78].

Nach der Kleidung wird man empfangen und nach dem Verstand verabschieden (По платтю зустрічають, а по розуму випроваджують) [7, с.203].

Es ist nicht alles Gold, was glänzt (Не все то золото, що блищить) [7, с.203].

Позитивних конотацій, які пов'язані з поняттями емоційного тепла, уваги та піклування, сповнений жіночий стереотип “Материнство”. З образом матері асоціюються такі якості жінки як материнська турбота, співчуття, ніжність, мудрість та духовне піднесення:

Man hält seine eigenen Gänse für Schwäne / Auch dem Rebhuhn sind seine Kinder die schönsten (Дитина хоч кривенька, та батькові-матері миленька) [7, с.170].

Demütig Gebet geht durch den Himmel / Das Gebet macht der Witwe einen Wall uns Häuschen / Artiges Kind fragt nichts, artiges Kind kriegt nichts (Поки дитя не заплаче, мати не зрозуміє) [7, с.170].

Материнство з погляду соціуму розглядається як джерело комфорту та піклування:

In der Sonne ist es warm und in der Nähe der Mutter fein (На сонці тепло, а біля матері добре)[49, с.67].

Mutterliebe ist immer neu (Одна мати вірна порада) [7, с.170].

Demütig Gebet geht durch den Himmel /

Das Gebet macht der Witwe einen Wall uns Häuschen /

Artiges Kind fragt nichts, artiges Kind kriegt nichts (Поки дитя не заплаче, мати не зрозуміє). [7, с.170]

Також суспільна думка вимагає від дітей такої ж повноцінної віддачі, шанобливого ставлення до батьків, застерігає від помилок у спілкуванні з ними:

Ehre Vater und Mutter! (Шануй батька і неньку!) [49, с.123].

Моделювання поведінки жінки-матері відбувається упродовж століть і за стереотипними уявленнями бути матір'ю – покликання жінки, її головна мета як продовжувачки роду, одна з її найдавніших ролей, але сьогодні у гонитві за сучасними феміністичними тенденціями все більше жінок із різних причин позбавляють себе радості материнства.

Переважна більшість прислів'їв та приказок наголошують на тому, що основне місце перебування та діяльності жінки – дім, і її завдання підтримувати його в належному стані:

Ein Haus ohne Geliebte ist wie ein Tag ohne Sonne. (Хата без господині – що день без сонця) [49, с.105].

Народна мудрість помітила також, що наявність в одній хаті декілької господинь не є запорукою порядку та злагоди, а швидше навпаки:

Wo zwei Geliebte sind, haben die Schweine Hunger. (Де дві таздині, там й голодні свині) [73, с.67].

Стереотип «Безглуздий та непередбачуваний характер» застосовується в основній мірі до представників жіночої статі, хоча дії чоловіків також не завжди виглядають логічними:

Eine Frau ist keine Frau, denn sieben Mal am Tag wird ein Mann nicht getäuscht. (То й не жінка, як сім раз на день не обманить чоловіка) [49, с.56].

Die Bücher sind in der Tasche und die Jungs sind schon im Kopf (Ще книжки в сумці, а вже хлопці на думці) [49, с.89].

Стереотип «Підступність» також представлений в німецьких пареміях переважно жіночими варіантами:

Die Frau selbst leckte die saure Sahne und sagte zu der Katze. (Сама баба сметану злизала, а на kota сказала) [73, с.23].

Найпоширеніший серед чоловіків жіночий стереотип «Слабкий та нелогічний розум» досить популярний і в сучасному суспільстві. Представники чоловічої статі здатні зараховувати жінок не зовсім до дієздатних осіб, приписуючи їм нісенітність та навіженість. Переважним чином це відбувається через жіночу часом неконтрольовану емоційність, яку сильна стать просто не розуміє:

Auf Donner folgt Regen. (Сварка завжди закінчується слізьми) [49, с.90].

Sehr nahe am Wasser gebaut haben. (Легко вдаряться в сльози) [49, с.45].

In Tränen gebadet sein. (Обливатися гіркими сльозами) [73, с.47].

Відносини між нерідними членами родини. Великою цікавістю та інтересом у цій підгрупі користуються передусім ті прислів'я, які відображають відносини в парах невістка –свекруха, зять –теща. Цікавість полягає і у тому, що в першому випадку взаємодіють дві жінки, представниці однієї статі, а в другому –чоловік та жінка. І зять, і невістка зображуються переважно лінивими, брехливими, незацікавленими, якщо прислів'я висловлене від імені старшої жінки. Відповідно, і свекруха чи теща постають лихими, сварливими, несправедливими жінками. Цікаво, що тесть або свекор зазвичай не виступають як самостійні винуватці важкого життя молодій сім'ї, а якщо і протистоять їй, то лише разом із свекрухою / тещею. Ці особливості можна простежити на прикладі таких прислів'їв:

Schwiegervater und Schwiegermutter sind des gleichen Geistes. (Свекор і свекруха – одного духа) [63, с. 138].

Schwiegermutter ist eine stechende Fliege (Свекруха – уїдлива муха) [63, с. 138].

Мотиви рівності та нерівності чоловіка та жінки у шлюбі, загалом у суспільстві. У прислів'ях цієї групи, головним чином, стверджується, що вищість жінки над чоловіком –негативне явище, але в той же час визнається, що «чоловік –голова, а жінка –шия»:

Der Mann regiert die Welt und die Frau regiert den Mann. (Чоловік рядить світом, а жінка чоловіком) [63, с. 95].

Отже, серед прислів'їв і приказок німецької мови, що відображують гендерні стереотипи людської поведінки, можна виокремити декілька тематичних груп:

- 1) стереотипи, пов'язані з одруженням;
- 2) роль жінки у веденні домашнього господарства;
- 3) характерні якості жінок –схильність до балакучості та брехливості;
- 4) стереотипи, пов'язані із зовнішністю;
- 5) стереотипи, що пов'язані з народженням дітей;

б) мотив рівності / нерівності стосовно проблеми чоловіків і жінок у шлюбі, суспільстві загалом.

Порівняльний аналіз цих груп дозволяє стверджувати, що переважна кількість прислів'їв та приказок присвячені характеристиці жінки. Зумовлено це тим, що найґрунтовніше представлені у прислів'ях та приказках такі етапи життя, як сімейне життя, народження дитини, а подані етапи в уяві німців асоціюються перш за все із жінкою. Досить сильним та вагомим є мотив зовнішності. Варто зазначити, що в цілому перед нами постає образ сильної та владної особистості. З іншого боку, жінка – ніжна та щиросердечна мати та дружина. У цьому плані слід погодитися, що жінка постає такою, якою її хоче бачити її партнер.

Поділ суспільства на дві гендерні групи – чоловіки та жінки – обумовив формування специфічних моделей поведінки, створив стереотипи, що пов'язані з поняттям «гендер». Згодом у процесі комунікації вони трансформувалися внаслідок взаємного впливу чоловіків та жінок у процесі соціалізації.

Гендерні стереотипи формуються упродовж усього життя людини і тому нерозривно пов'язані з основними етапами її снування.

Варто зазначити, що дослідження гендерних стереотипів у фольклорі наразі не є завершеними. Цілком очевидно, що прислів'я та приказки потребують ґрунтовного, комплексного, всебічно широкого аналізу з погляду відображення в них гендерних відносин.

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ II

У даному розділі під розгляд потрапила ціла низка запитань, що відносяться до уточнення тлумачення таких понять як «стереотип», «гендер», «гендерний стереотип» мовознавстві не лише вітчизняному, а й зарубіжному; огляду та аналізу підходів сьогодення стосовно лінгвістики у питаннях аналізу стереотипів гендерного поняття. Провівши аналіз гендерних стереотипів у прислів'ях та приказках німецької мови я дійшла висновку, що вони відображають та характеризують ієрархічний тип стосунків представників протилежних статей, «чоловік-жінка» за маскулінної позиції пріоритетності. Зображення та характеристика представників жіночої та чоловічої статі, яке відображене та обґрунтоване у німецьких прислів'ях та приказках, робить внесок стосовно формування так званого позитивного погляду стосовно образу чоловіка з погляду стереотипності, як типового індивіда, сильного, незалежного, хороброго, мужнього, самостійного, соціально активного представника суспільства, та типової жінки – вродливої, слухняної, плаксивої, покірної та балакучої.

Лінгвокультурологічний та концептуальний аналізи німецьких прислів'їв та приказок дали змогу дослідити механізми та способи формування стереотипів за гендерним показником у мовній та концептуальній картині світу представників німецької спільноти [81].

У наведених пареміях народної мудрості краса як важлива жіноча риса з погляду стереотипності підпорядковується практичній меті: типові ролі та обов'язки для ідеальної жінки – берегиня сімейного вогнища та добробуту, любляча ненька та дружина, вміла господиня. Активне бачення та підхід у всіх життєвих позиціях, рішучість, сила розуму та духу – основні риси представників чоловічої статі з точки зору позитивного бачення.

Проведене та проаналізоване дослідження дає змогу зробити певний ряд висновків та обґрунтувань: представники жіночої статі присутні лише в деяких фрагментах цілісної картини світу, яка створена на основі німецьких прислів'їв та приказок; очевидний андроцентризм, тобто орієнтованість мови

на дефініції й оцінки, взяті з погляду представників чоловічої статі на світ: позитивної оцінки набувають якості, які необхідні, корисні або приємні для представників чоловічої статі – індивідуальність, мужність, сила духу, хазяйновитість; створюючи образ жінки, прислів'я та приказки німецької мови звертають увагу також на її риси характеру з негативною констатацією; прислів'я та приказки німецької мови гендерно марковані та відображають принципи мовної спільноти в цілому.

Мовне конструювання гендеру має різні рівні експлікації. Найбільш очевидним та прозорим з семантичної точки зору є номінативний спосіб – використання гендерно маркованих лексичних одиниць, що містять у тій чи іншій формі вказівку на стать референта. Такий спосіб супроводжується виробництвом гендерних смислів у вигляді дискурсивних значень, створюваних у процесі комунікації з опорою на гендерні стереотипи, асоціації та певні уявлення. Так, у даному дослідженні задля визначення приналежності висловлювання певній статі, основну увагу було покладено на наявні мовні засоби; рід використаних лексем – це найперший показник.

В німецькій пареміології андроцентричність посідає основне місце та відображає чоловічий погляд на світ, однак і образ представників жіночої статі не подається із завжди негативною та повністю протилежною конотацією.

Негативний акцент стереотипів переважною мірою стосується концептів *жінка/баба*, але в жодному разі він не має відношення до концепту *мати*, який скрізь вживається з позитивним та піднесеним змістом. Чітка нота несприйняття відчувається по відношенню до процесу жіночого говоріння. Він майже завжди конотується у негативному аспекті.

У результаті проведеного дослідження було встановлено, що значна частина німецьких прислів'їв та приказок описує сімейне життя німецького народу, в якому прослідковується вагома гендерна роль та значимість представників жіночої статі.

Вагома частина прислів'їв та приказок схвалює жіночу розважливість, емоційність, доброту, терплячість та засуджує сварливість, надмірну балакучість, схильність до пліткарства. Чоловік через призму прислів'їв та приказок постає добрим і дбайливим господарем, який повинен менше прислухатися до всього сказаного дружиною, щоб сімейне життя було мирним та злагідним. Вагомий акцент покладається на необхідності розважливого вибору супутника життя та дбайливому ставленні до дітей, народження яких є обов'язковим для справжньої родини.

Урахування ж гендерного параметру в лінгвістичному описі дозволяє краще розуміти як мову, так і суспільство.

ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ

Лінгвістика сьогодення перебуває на стадії так званого гендерного буму, що дає можливість констатувати та обґрунтовувати ті факти, по-перше, початковий етап становлення цього напрямку в українському та зарубіжному мовознавстві досяг стадії завершення, про що свідчать велика кількість праць, присвячених поняттю гендеру та статі. Мовознавство, як вітчизняне так і зарубіжне репрезентоване та широко обґрунтоване вагомим спектром аналізу концептуального змісту гендеру на матеріалі лексичного складу (О.Л. Бессонова, О.С. Бондаренко, О.В. Дудолодова, М.С. Колеснікова, О.С. Волинчик), фразеологічних виразів (І.В. Зикова, Д.Ч. Малішевська), паремій (Ю.В. Абрамова, А.В. Кириліна), соціолінгвістичними дослідженнями (Є.М. Бакушева, Н.Ф. Верхоланцева, О.Д.Петренко), розвідками мовленнєвої поведінки статей у мовленні (Н.Д. Борисенко, О.Л.Козачишина), роботами психолінгвістичного характеру (О.І. Горошко, С.К.Табурова, А.М. Холод).

Зроблено важливе та вагоме спостереження з погляду точки зору онтології: парадоксальність поняття «гендер» як мовного феномена полягає в тому, що практично у всіх дисциплінах лінгвістичного спрямування є місце для його вивчення та обґрунтування: у соціолінгвістиці, що охоплює та надає велику кількість матеріалу про функціонування мови в групах людей за такими ознаками, як вік, стать, професія; у психолінгвістиці, яка досліджує специфіку асоціацій представників протилежних статей; у лінгвокультурології, що вивчає специфіку гендера з погляду культурологічного спрямування, загальне і особисте у його конструюванні в залежності від мови і культури даного суспільства.

Названі напрямки не взаємовиключають один одного та не конкурують, а співіснують і слугують вагомим доповненням стосовно один одного.

Встановлено, що гендерні ознаки мовної картини світу – це вагомі прояви пізнання, бачення та обґрунтування світу крізь призму бачення представників чоловічої та жіночої статей, а також вплив статі на мовну

практику та мовну поведінку. Гендерні відношення у мові фіксуються у вигляді так званих стереотипів, які накладають відбиток на поведінку, в тому числі й на мовленнєву, особистості і на процеси її соціалізації з точки зору мовлення.

Лінгвістика ж допомагає виявити відображення гендерних стереотипів, зафіксованих у свідомості носіїв мови. На сьогоднішній день можна говорити про розвиток наступних напрямів у гендерній лінгвістиці:

- вивчення лексичної та граматичної системи мови з метою встановлення відмінностей у мовній поведінці представників різних статей;
- проведення зіставних досліджень на матеріалі як споріднених, так і неспоріднених мов для виявлення гендерних асоціацій у різних мовах;
- аналіз письмової та усної форм мовленнєвої поведінки чоловіків і жінок з позиції мети висловлювання, стратегій і тактик. [76, с.34].

Представники як чоловічої, так і жіночої статей по-особливому лінгвалізують світ та одні одних у своїй мові. Саме тому і спостерігаються певні відмінності в їх мові та мовленні.

На сьогодні існують усі підстави стверджувати, що існують почуття, які переживають тільки жінки або тільки чоловіки, а отже, відповідно цим настановам існує вибір мовних засобів, природний для одних і неактуальний та нехарактерний для інших.

Мета проведеного дослідження – показати глибинні зв'язки між мовою і статтю, дослідити використання гендерного компонента в прислів'ях та приказках німецької мови, що є предметом дослідження лінгвістики гендерології.

Отже, в результаті мовного планування, сексистські форми змінюються на несексистські, що відбувається або шляхом відбору та аналізу з наявних форм або через створення та характеристику нових форм вираження.

Проблема що стосується питань гендеру й мови набагато складніша та вагоміша, ніж видається на перший погляд. Мова не лише відбиває та

констатує ставлення до представників протилежних статей, а й здатна формувати наше бачення та уявлення про статі та відношення до них.

Мова сама собою не є сексистським показником, такою її роблять ті, хто нею користується. І тому ставлення до представників обох статей неможливо змінити, шляхом здійснення певних змін у мові.

Певні зміни повинні відбутися у нашому баченні та свідомості, адже відмінності у моделях чоловічої та жіночої мовної поведінки виявляються нерегулярно та не однаково і гендер не є визначальним чинником ведення комунікації. Водночас у певних комунікативних ситуаціях вплив гендеру характерний та відчувається в домінантності одних прийомів мовної поведінки та блокуванні інших.

На основі проведеного дослідження було встановлено, що вагома частка проаналізованих прислів'їв та приказок описує пожружнє життя та виховання дітей німецького народу, у сфері сімейного життя значимість жінки та її вагомість виступає одним з головних критеріїв.

Мовне конструювання гендеру має різні рівні експлікації. Встановлено, що найбільш очевидним та прозорим з семантичної точки зору є номінативний спосіб – використання гендерно маркованих лексичних одиниць, що містять у тій чи іншій формі вказівку на стать референта. Такий спосіб супроводжується виробництвом гендерних смислів у вигляді дискурсивних значень, створюваних у процесі комунікації з опорою на гендерні стереотипи, асоціації та певні уявлення.

Народні надбання описують жіночий розум, трудову діяльність, захоплення та переваги. У більшості прислів'їв та приказок схвалюється жіноча доброта, милосердя, покірність та засуджується пліткарство та сварливість.

Чоловік через призму прислів'їв та приказок постає дбайливим батьком та чоловіком, праведним господарем, розумним керівником та трудовим взірцем.

Наголошується на необхідності розважливого та тверезого вибору партнера по життю та дбайливому ставленні до батьків. Народження дітей є обов'язковим аспектом для повноцінної щасливої родини.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Абубикирова Н. Что такое «гендер»? / Наталья Абубикирова // Общественные науки и современность. 1996. №6. С. 123–125.
2. Ажеж, Клод. Человек говорящий. Вклад лингвистики в гуманитарные науки : пер. с фр. / Клод Ажеж; Пер. Б. Нарумов. 2-е изд., стереотип. Москва : URSS. 2006. 301 с.
3. Бацевич Ф. С. Основи комунікативної лінгвістики / Ф. С. Бацевич. – К. : Видавничий центр "Академія". 2004. 344 с.
4. Бендас Т. В. Гендерная психология: [учебное пособие] / Т. В. Бендас. – СПб. : Питер. 2006. 431 с.
5. Берн Ш. Гендерная психология. Спб.: Прайм-Еврознак. 2001. 320 с.
6. Бессонова О. Оценочные стереотипы в контексте гендерных исследований / О. Бессонова // Новафілологія. 2001. № 1 (10). С. 41–58.
7. Бойко Н. В. DEUTSCHE SPRICHWÖRTER UND SPRICHWÖRTLICHE REDENSARTEN НІМЕЦЬКІ ПРИСЛІВ'Я ТА ПРИКАЗКИ. 327 с.
8. Варикаша М. Гендерний дискурс: семіотичні аспекти / М. Варикаша // Слово і час. К., 2008. № 7. С. 89.
9. Вілкова О. Конструктивні та деструктивні функції гендерних стереотипів: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня к. філол. н. / О. Ю. Вілкова. К. 2005. С. 18.
10. ВІСНИК МАРІУПОЛЬСЬКОГО ДЕРЖАВНОГО ГУМАНІТАРНОГО УНІВЕРСИТЕТУ СЕРІЯ: ФІЛОЛОГІЯ, 2010, №3, стаття Тетяни Семашко. С. 166-170
11. Воронина О. А. Теоретико-методологические основы гендерных исследований // Теория и методология гендерных исследований: Курс лекций / Под общ. ред. О. А. Ворониной. – М.: МЦГИ – МВШСЭН – МФФ. 2001. 415 с.

12. Гапон Н. Гендер у гуманітарному дискурсі: філософськопсихологічний аналіз / Н. Гапон, Львів: Літопис. 2002. 310 с.
13. Гендер: реалії та перспективи в українському суспільстві : матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (Київ, 11-13 грудня 2003 р.), К.: Фоліант. 2003. 300 с.
14. Гендерна лінгвістика в Україні : історія, теоретичні засади, дискурсивна практика : [колект. моногр.] / Т. А. Космеда, Н. А. Карпенко, Т. Ф. Осіпова та ін. Х.: ХНПУ ім. Г. С. Сковороди; Дрогобич : Коло. 2014. 472 с.
15. Генералова А.В. Гендерный аспект в социальных науках и психологии // Общество. Гендер. Культура: Материалы международной научной практической конференции (Омск, 20-21 сентября, 2001 г.). – Часть 2. Омск: Омский университет. 2001. 169 с.
16. Головин Б. Н. Введение в языкознание. М.: Высшая школа. 1977. 331с.
17. Голубовська І.О. Антропологізм у мовознавстві та викладанні іноземних мов // Лінгвістика ХХІ століття: нові дослідження та перспективи / Редкол.: В.В. Акуленко (голов. ред.) та ін., К.: Логос. 2006. с. 69.
18. Гомон Т. В. Исследование документов с деформированной внутренней структурой. Дисс. ... канд. юрид. наук М. 1990. 182 с.
19. Городникова, М. Д. Гендер в коммуникативной интеракции / М. Д. Городникова. С .70-76.
20. Горошко Е. Гендерная проблематика в языкознании: введение в гендерные исследования / Е. Горошко, Харьков: ХЦГИ. 2001. Ч. 1. 509 с.
21. Горошко, Е. И. Особенности мужских и женских вербальных ассоциаций: Опыт качеств. интерпритации / Е. И. Горошко. 209 с.

22. Грабійчук М.В. Поняття «гендер» у сучасній науковій парадигмі / М.В. Грабійчук, О.А. Лазебна // Молодий вчений. 2020. № 6. С. 369-372.
23. Горошко О. І. Становлення інформаційного суспільства як фактор трансформації гендерного дискурсу. Вісник Міжнародного Слов'янського університету: український науково-теоретичний журнал. Ювілейний випуск. Харків. 2008. С.23-24.
24. Грушевицкая Т.Г., Попков В.Д., Садохин А.П. Основы межкультурной коммуникации: Учебник для вузов. М.: ЮНИТИ-ДАНА. 2003. 352 с.
25. Гендерні студії в літературознавстві: навчальний посібник / За ред.Погребної В. Л., Запоріжжя: ЗНУ. 2008. 222 с.
26. Дегтярьова Т. Особливості жіночого мовлення в гендерному аспекті (на матеріалі англійської, української та російської мов) // Вісник СумДУ. 2004. № 1 (60). С. 52.
27. Денисова А. А. СЛОВАРЬ ГЕНДЕРНЫХ ТЕРМИНОВ/ Региональная общественная организация "Восток-Запад: Женские Инновационные Проекты". М.: Информация XXI век. 2002. 256 с.
28. Дороніна Т.Гендерний напрямок в літературознавстві / Тетяна Дороніна //Гендерний розвиток у суспільстві(Конспекти лекцій): посібник / Відповід. ред. К. М. Лемківський. К.: ПЦ «Фоліант». 2005. 351 с.
29. Жеребкіна И.А. ВВЕДЕНИЕ В ГЕНДЕРНЫЕ ИССЛЕДОВАНИЯ Части I и II Ч. 1. Учебное пособие, Харьков: ХЦГИ. СПб.: Алетейя 2001. 708 с.
30. Життєві домагання особистості: [монографія] / [Т. М Титаренко І. В. Лебединська, Н. В. Анікіна, О. Я. Кляпець та ін.]; за ред. Т. М. Титаренко, К. : Педагогічна думка. 2007. 456 с.
31. Зелінський М. Встановлення гендерології як нового напрямку сучасного наукового знання / М. Зелінський, І. Краснюк // Міжнародна науково-практична конференція «Формування гендерного паритету в контексті сучасних соціально-економічних перетворень» (Київ, 5-7

- грудня 2002 р.). К.: Державний ін-т проблем сім'ї та молоді; Український ін-т соціальних досліджень. 2002. С. 179-180.
32. Земская Е.А., Современное московское просторечие (на материале фонетики) // Городское просторечие. Проблемы изучения / Отв. ред. Е.А. Земская. М. Наука. 1984. С. 37-66.
 33. Зиновьева Е. С. Языковые механизмы конструирования маскулинности и феминности в дискурсе глянцевого журналов (на материале английского и русского языков). автореферат. С.12-14.
 34. Ивлева П.Д. Феминистская литературная критика // Вестник Нижегородского государственного университета имени Н.И. Лобачевского. 2013. № 1 (2). С. 112-116.
 35. Ильин Е. П. Дифференциальная психофизиология мужчины и женщины / Е. П. Ильин. СПб.: Питер. 2007. 544 с.
 36. Ильин Е. П. Дифференциальная психология профессиональной деятельности / Е. П. Ильин, СПб.: Питер. 2008. 432 с.
 37. Ильин Е. П. Пол и гендер / Е. П. Ильин, СПб.: Питер, 2010, 688 с.
 38. Караулов Ю. Н. Русский язык и языковая личность / Ю. Н. Караулов, М.: ЛКИ, УРСС Эдиториал. 2010. 264 с.
 39. Кирилина А.В. Гендер: Лингвистические аспекты / ин-т социологии РАН. Москва. 1999. 189 с.
 40. Кирилина А. В. Гендерные аспекты массовой коммуникации / А. В. Кирилина // Гендер как интрига познания: Сборник научных трудов, М. 2000. С. 47-80.
 41. Кирилина А. В. Исследование гендера в лингвистических научных дисциплинах // Гендерные образование в системе высшей и средней школы: состояние и перспективы: Материалы междунар. научн. конф. Иваново. 2003. 238 с.
 42. Кісь О. Жінка в традиційній українській культурі (друга половина ХІХ – початок ХХ ст.) / О. Кісь. Львів. 2012. 287 с.

43. Коатс Дж. Женщины, мужчины и язык / Дж. Коатс // Гендер и язык, М: Языки славянской культуры. 2005. С.32-231.
44. Кобякова І. К. Лінгвокомуністичні аспекти гендерних конструктів/І. К. Кобякова, А. В. Гема. Вісник Сумського державного університету. Серія Філології. 2007. № 2. 138 с.
45. Кожемяко В.С. Русские пословицы и их немецкие аналоги / В.С. Кожемяко, Л.И. Подгорная, СПб.: Каро. 2001. 231 с.
46. Коннел Р. Современные подходы // Хрестоматия феминистских текстов. Переводы, СПб.: Издательство “Дмитрий Буланин”. 2000. 304 с.
47. Красных В.В. Этнопсихолінгвістика і лінгвокультурологія: Курс лекцій, М.: ИТДГК «Гнозис». 2002. 284 с.
48. Кронгауз М. А. Sexus, или Проблема пола в русском языке // Русистика. Славистика. Индоевропеистика. М. 1996. С. 510-525.
49. Кудіна, О. Ф. Перлини народної мудрості [Текст] = Die Parlen der Volksweisheit : німецькі прислів'я та приказки : посіб. для студ. та викл. вузів / О. Ф. Кудіна, О. П. Пророченко, Вінниця : Нова Книга. 2005. 320 с.
50. Лавриненко Н.В. Гендерні стереотипи масової свідомості // Українське суспільство: моніторинг – 2000 р. Інформаційноаналітичні матеріали / за ред. В.М.Ворони, А.О.Ручки, К.: І-нт соціології НАН України. 2000. 144 с.
51. Левченко К.Б. Гендерна політика в Україні: визначення, формування, управління: монографія / К.Б. Левченко, Х.: Вид-во НУВС. 2003. 344 с.
52. Люсин В.Особость архетипов женского / девичьего успеха в русской сказке / Вадим Люсин//Общественные науки и современность. 2000. No 4. С. 88-102.
53. Майерс Д. Социальная психология. Интенсивный курс, СПб.: Прайм-Евронек. 2002. 512 с.

54. Малес Л. В. Біологічні, психологічні та соціокультурні чинники гендеру // Основи теорії гендеру: Навчальний посібник, К.: "К.І.С.". 2004. 536 с.
55. Мартинюк А. П. Конструювання гендеру в англomовному дискурсі: [монографія] / А. П. Мартинюк, Харків: Константа. 2004. 292 с.
56. Мельник Ю.П. Об'єктивація гендерних стереотипів у сучасній лінгвістичній науці // Вісник Житомирського державного університету. Випуск 45. Філологічні науки. 174 с.
57. Могилевкин Е. А. Карьерный рост: диагностика, технологи, тренинг / Е. А. Могилевкин, СПб.: Речь. 2007. 336 с.
58. Мунтян І. С. Визначення феноменів «гендер» і «гендерна педагогіка» у науковій літературі / І. С.Мунтян // Вісник Одеського інституту внутрішніх справ : науковий журнал. Одеса. 2003. № 4. С. 224-228.
59. Надвинична Т. Основи гендерної рівності / Т. Л. Надвинична, А. В. Фурман//Гендерний розвиток у суспільстві:(конспекти лекцій). К.: ПЦ «Фоліант». 2005. 551 с.
60. О.Семиколєнкової Ми різні – ми рівні». Основи культури гендерної рівності : навчальний посібник для учнів 9 – 12 класів загальноосвітніх навчальних закладів / за ред. О. Семиколєнкової. К.: «К.І.С.». 2007. 176 с.
61. Павличко С. Фемінізм / С. Павличко. К.: Основи. 2002. 134 с.
62. Палуди М. Психология женщины. Спб.: Прайм-Еврознак. 2003. 217 с.
63. Прислів'я та приказки: Людина. Родинне життя. Риси характеру / Упор.Пазяк М. М. К.: Наукова думка. 1990. 528 с.
64. Пушкарева Н. Гендерные исследования и исторические науки / Н. Пушкарева // Гендерные исследования. 1999. № 3. С.166-181.
65. Радина Н.К. Об использовании гендерного анализа в психологических исследованиях // Вопр. Психологии. 1999. № 2. С.22-27.

66. Рубин Г. Обмен женщинами: заметки о «политической экономии» пола / Г. Рубин // Хрестоматия феминистских текстов. Переводы / под ред. Е.Здравомысловой, А. Темконой, СПб. 2000. С. 89-139.
67. Рябов С. Г. Легітимація влади як соціально-філософська проблема (концептуально-методологічний аналіз) / С.Г Рябов. Київ : [б.в.]. 1997. 424 с.
68. Семенова Л. Э. Гендерный анализ стратегии и тактики притязаний у детей старшего дошкольного возраста // Вопр. Психологии. 2002. № 6. С. 23-31.
69. Теория и методология гендерных исследований: курс лекций / под общ. ред. О. А. Ворониной. М.: МЦГИ - МВШСЭН – МФФ. 2001. 416 с.
70. Трофимова Е.И. О концептуальных понятиях и терминах в гендерных исследованиях и феминистской теории // Женщина в российском обществе. 2000. № 4. С. 32-39.
71. Халеева И.И. Гендер в теории и практике обучения межкультурной коммуникации / И.И. Халеева // Гендер: язык, культура, коммуникация: доклады I междунар. конф. М. 2001. С. 7-11.
72. Цимбаева Е. «Гендер» как категория исторического анализа / Елена Цимбаева // Вестник МГУ. Серия 8. История. 1999. №3. С. 130-141.
73. Шалагина В. К. Немецкие пословицы и поговорки. М.: Институт международных отношений. 1962. 89 с.
74. Шахмайкин А. М. Проблема лингвистического статуса категории рода // Актуальные проблемы современной русистики. Диахрония и синхрония. М.: МГУ. 1996. С. 226–273.
75. Янко-Триницкая Н. А. Наименования лиц женского пола существительными женского и мужского рода // Янко-Триницкая Н. А. Развитие словообразования современного русского языка. М. 1966. 206 с

76. Goffman, Erving. Interaktion und Geschlecht. – Frankfurt/New York: Campus. 2001. 158 p.
77. Cameron D. Performing Gender Identity: Young Men's Talk and the Construction of Heterosexual Masculinity // Language and Masculinity / Edited by Johnson S. and Meinhof U.H. - Blackwell Publishers. 1997. P. 45-63.
78. Coates J. Women, Men and Language. 3rd ed. Harlow: Longman. 2004. 245 p.
79. Maccoby E., Jacklin C. The Psychology of Sex Differences. Stanford. 1974. 416 p.
80. Maltz D., Borker R. A cultural approach to male-female miscommunication / ed. by J. Gumper // Language and Social Identity. 1982. P. 196–216.
81. Spieß, Constanze und Hüpper, Dagmar. Perspektiven der Genderlinguistik. Stuttgart, Germany. 2015. 279 p.
82. Talbot M. Language and Gender: An Introduction. Cambridge: Polity. 1998. 257 p.
83. Tannen D. You just don't understand. Women and men in conversation. N. Y. 1990. 329 p.
84. Text and Gender Studies in Historical Sociology // URL: ua.textreferat.com.
85. Text and gender in community ([Електронний ресурс]. URL: http://linguist.de.co.ua/seminar/2005/03/07/seminar_4_formuvannj_37.html.
86. Text and gender in linguistic ([Електронний ресурс]. –URL: http://linguist.de.co.ua/seminar/2005/03/07/seminar_5_aspekti_el_39.html.

1. Adler fliegen nicht mit Holzkrähen.
2. Alter ist ein schweres Malter.
3. Alter Wein und junge Weiber, sind die besten Zeitvertreiber.
4. An alten Töpfen und Schälken ist alles Waschen verloren.
5. Arm sein ist keine Schande — wenn man nur Geld hat.
6. Auch dem Rebhuhn sind seine Kinder die schönsten.
7. Auf der Reise ein guter Gefährt ist so gut wie ein Pferd.
8. Auf Donner folgt Regen.
9. Auf einen Eselkopf sind Laugen umsonst.
10. Artiges Kind fragt nichts, artiges Kind kriegt nichts.
11. Bär bleibt Bär, führt man ihn auch übers Meer.
12. Behalte dir etwas auf die Nachhut.
13. Besser Sperling in der Hand als die Taube auf dem Dach.
14. Butter verdirbt keine Kost.
15. Das Gebet macht der Witwe einen Wall uns Häuschen.
16. Das Gesicht ist der Spiegel des Herzens.
17. Das höchste Glück ist die Liebe der Familie.
18. Das Erste, das der Mann im Leben vorfindet, das Letzte, wonach er die Hand ausstreckt, das Kostbarste, was er im Leben besitzt, ist die Familie.
19. Dem einen gefällt die Mutter, dem anderem die Tochter und manchen alle beide.
20. Demütig Gebet geht durch den Himmel.
21. Den Vogel ziert das Gefieder, den Menschen seine Bildung.
22. Der Apfel fällt nicht weit von Stamm.
23. Der Fleissige macht aus einem Tage zwei.
24. Der Frauen Auge kocht wohl.
25. Der Ladenbesitzer, der eine Mücke ist, trinkt dort, wo er nicht sitzt.

26. Der Mann regiert die Welt und die Frau regiert den Mann.
27. Der Mann taub, die Frau stumm gibt die besten Ehen.
28. Der Schein trügt.
29. Des Guten kann man nicht zu viel tun
30. Des Herren Auge macht das Vieh fett.
31. Des Herrn Fuss düngt den Acker wohl.
32. Des Herrn Ritt über die Saat lässt goldnen Huf.
33. Diebisch wie eine Katze, furchtsam wie ein Hase.
34. Die Bücher sind in der Tasche und die Jungs sind schon im Kopf.
35. Die Frau hält Ausverkauf.
36. Die Frau selbst leckte die saure Sahne und sagte zu der Katze.
37. Die Frau tut es dem Manne gleich.
38. Die Liebe geht durch den Magen.
39. Die Sache lohnt die Mühe nicht.
40. Durch Würfel, Kart und Kann, wird mancher zum armen Mann.
41. Ehre Vater und Mutter!
42. Ein Affe bleibt ein Affe und kam er nach Rom.
43. Ein Haus ohne Geliebte ist wie ein Tag ohne Sonne.
44. Ein Mann, ein Wort, eine Frau, ein Wörterbuch.
45. Eine Frau ist keine Frau, denn sieben Mal am Tag wird ein Mann nicht getäuscht.
46. Eine Kuh deckt viel Armut zu.
47. Eine schöne Frau will jeder küssen.
48. Er A sagt, und muss B sagen.
49. Er hat Geld wie Heu.
50. Er sagte so, als eine Nelke erzielt.
51. Er sagte so, wie mit einer Axt abschnitt.
52. Es ist noch kein Meister von Himmel gefallen.
53. Es begibt sich viel zwischen Löffel und Mund.
54. Es flog ein Gänschen übern Rein, und kam als Gickgack wieder heim.

55. Es hilft kein Bad am Raben.
56. Es ist nicht alles Gold, was glänzt
57. Es ist zu sehen, dass der Pate Kuchen gebacken hat, weil das Tor im Teig ist.
58. Flog' eine Gans über's Meer, kam' eine Gans wieder her.
59. Frauenarbeit geht im Slop verloren.
60. Frauenarbeit geht nie ins Bett.
61. Freunde in der Not gehen zehn auf ein Lot.
62. Für jeden Topf findet sich ein Deckel.
63. Für unsere Fedot keine schreckliche Arbeit.
64. Geld kann auch den Teufel in ein Glas bannen.
65. Geld schliesst auch die Holle auf.
66. Gelehrte und Intellektuelle sind für mich wie kokette Damen.
67. Goldner Hammer bricht eisernes Tor.
68. Gründe aus der Münze geholt, überreden am besten.
69. Halt Mass im Salzen, doch nicht im Schmalzen.
70. Hat der Arme was, so hat er kein Fass.
71. Haussegen ist besser als Goldregen.
72. Henker Der Neidische ist sein eigener Henker.
73. In der Sonne ist es warm und in der Nähe der Mutter fein.
74. In Tränen gebadet sein.
75. Irren ist menschlich.
76. Ist der Magen satt, wird das Herz fröhlich.
77. Junge Frau und alter Mann sind ein Tauriges Gespann.
78. Kleine Kinder, kleine Sorgen, große Kinder, große Sorgen.
79. Kühe fremder Leute haben immer größere Euter.
80. Lange Haare, kurzer Verstand.
81. Lass den Trunk dem Manne, aber nicht den Verstand in der Kanne.
82. Magst ihn waschen, magst ihn reiben, wie er ist, so wird er bleiben.

83. Man hält seine eigenen Gänse für Schwäne.
84. Mann und Weib sind ein Leib.
85. Mißgunst frisst ihr eigenes Herz.
86. Mönche essen im Esszimmer und trinken in der Zelle.
87. Mutterliebe ist immer neu.
88. Nach der Kleidung wird man empfangen und nach dem Verstand verabschieden.
89. Neid frisst seinen eigenen Herrn.
90. Neidhart kann's nicht leiden, dass die Sonn' ins Wasser scheint.
91. Neid ist dem Menschen, was Rost dem Eisen.
92. Nicht alles, was äußerlich schönen Schein hat, ist auch innerlich wertvoll.
93. Nicht der Gute, der beginnt, sondern derjenige, der endet.
94. Not am Mann, Mann voran.
95. Oft kommt die Brühe teurer als das Fleisch.
96. Regnet's vom Himmel Brei, mir fehlt der Löffel.
97. Reist eine Katze nach Frankreich, so kommt ein Mausfänger wieder.
98. Sagt er blau, so sagt sie grau.
99. Schlimme Nachricht kommt stets zu früh, eine gute Nachricht kommt stets gelegen.
100. Schwiegermutter ist eine stechende Fliege.
101. Schwiegervater und Schwiegermutter sind des gleichen Geistes.
102. Schwarz geboren ist alles Weißwaschen verloren.
103. Sehr nahe am Wasser gebaut haben.
104. Sie hört läuten, weiss aber nicht, wo die Glocken hängen.
105. Sie leben wie Hund und Katze.
106. Sie liegen sich beständig in den Haaren.
107. Sie sieht den Rauch und weiss nicht, wo das Feuer brennt.
108. Sie sind ein Herz und eine Seele.
109. Sie wusste, wie man kocht, wusste aber nicht, wie man dient.
110. Sobald das Geld im Kasten klingt, sobald die Seel in'm Himmel springt.
111. Spröde Magd macht kühne Freier.

112. Störrisch wie ein Esel.
113. Tausendguldenkraut tut Wunder.
114. Trau, schau, wem!
115. Unfreiwillig folgt die Nadel dem Faden.
116. Viel Verstand aber wenig Vernunft.
117. Volle Bauchs, leere Köpfe.
118. Voller Bauch studiert nicht gern.
119. Voller Bauch zum Studieren nicht taugt.
120. Vor Essen wird kein Tanz.
121. Was bedeutet schon Geld gegenüber einem herzlichen Einvernehmen in der Familie.
122. Was du heute kannst besorgen, das verschiebe nicht auf morgen.
123. Was nicht zum Schneiden taugt, kann man nicht scharf schleifen.
124. Weder warm noch kalt.
125. Welche selbst, solche Söhne.
126. Wenn ein Alter ein junges Weib nimmt, so lacht der Tod.
127. Wenn's Glück regnet, sitzt er im Trocknen.
128. Wenn's Mus regnet, hat er keinen Löff.
129. Wenn verkehrt ist der Besen, sieht man's, wozu er gut gewesen.
130. Wer andere betrügen will, macht einen Sack, worin er sich selbst fangen.
131. Wer daheim ein halbes Vieh, wird auch in Jena kein Genie.
132. Wer einen Mohren wäscht, verliert Mühe und Seife.
133. Wer im Sommer die Kleider vertut, muss im Winter frieren.
134. Wer mit goldnen Kugeln schießt, der trifft gewiss.
135. Wer neidet, der leidet.
136. Wer reist, der fülle den Brotkorb.
137. Wer's feine Brot vorisst, muss das grobe nach essen.
138. Wer weit reist, verändert wohl das Gestirn, aber nicht das Gehirn.
139. Wer zum Spiele kommt, muss spielen.
140. Wie der Abt, so die Brüder.
141. Wie der Herr, so's Gescherr.
142. Wie der Herr, so der Knecht.
143. Wie eine Made im Speck leben.

- 144. Wo die Frau wirtschaftet, wächst der Speck am Balken.
- 145. Wo der Taler läutet, da gehen alle Türen auf.
- 146. Wo Verstand ist, braucht es nicht viel Worte.
- 147. Wo zwei Geliebte sind, haben die Schweine Hunger.
- 148. Zehn alte Weiber, elf Krankheiten.
- 149. Zu große Neugier treibt den Vogel in die Schlinge.
- 150. Zu satt macht matt.